

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

SAULIUS KIBILDA
Teisės ir valdymo studijų programa

TEMA

**PROSTITUCIJA IR SĄVADAVIMAS.
KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ VILNIAUS MIESTE**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
lektorė
Brigita Palavinskienė**

**Konsultantas –
Prof., dr.
Genovaitė Babachinaitė**

Vilnius, 2005

Turinys

Įvadas.....	3
I. Prostitucijos ir sąvadavimo samprata.....	6
II. Prostitucijos ir sąvadavimo istorinė raida.....	12
2.1 Prostitucijos ir sąvadavimo raida užsienio valstybėse.....	12
2.2 Prostitucijos ir sąvadavimo raida Lietuvoje.....	15
III. Prostitucijos ir sąvadavimo prevencija bei teisinis reglamentavimas.....	21
IV. Prostitucijos ir sąvadavimo baudžiamumas.....	28
V. Prostitucijos Vilniaus mieste kriminologinė analizė.....	35
Išvados.....	51
Siūlymai ir rekomendacijos.....	53
Literatūros sąrašas.....	54
Santrauka.....	57
Summary.....	58
Priedai.....	59

IVADAS

Anotacija. Magistro baigiamajame darbe aptariamos prostitucijos ir sąvadavimo sąvokos, šių reiškinių tarpusavio santykis. Apžvelgiamas valstybės požiūris į juos. Pirmiausiai, valstybės požiūris į vieną ar kitą reiškinį atsispindi tame, kaip valstybė pripažįsta tą reiškinį. Šiuo požiūriu tiek prostitucija, tiek sąvadavimas nėra pripažįstami. Skirtumas tik tas, jog jeigu sąvadavimas – vienareikšmiškai pavojinga visuomenei veika, tai dėl prostitucijos legalizavimo visą laiką vyksta ginčai.

Tačiau vien pripažinti reiškinį ar jo nepripažinti neužtenka. Iš to seka kitas požymis, apibūdinantis valstybės požiūrį į tam tikrą reiškinį. Jeigu valstybė uždraudžia vieną ar kitą reiškinį, vadinasi, ji įsipareigoja saugoti visuomenę nuo šio reiškinio, kiek galima labiau sumažinti jo plitimą. Tam numatomos įvairios prevencinės priemonės. Šios priemonės taip pat aptartos darbe. Reikia pastebėti, kad prevencija teoriniame lygmenyje skiriasi nuo prevencijos praktikoje.

Klaidinga būtų prostituciją, tai yra seksualinių paslaugų teikimą už atlygį, nagrinėti tik individualiame lygyje. Tai nėra vien tik dviejų žmonių susitarimo reikalas, ji atspindi kur kas platesnes socialines struktūrines problemas. Prostitucija išryškina visuomenės socialinę struktūrą ir jos kultūrinę vertybę, tame tarpe vyro ir moters santykius, moters ekonominę ir visuomeninę padėtį. Apie tai svarbu kalbėti todėl, kad prostitucija atskleidžia tiek visuomenės kultūrinių vertybinių orientacijų krizes, tiek teisingas, ekonomines ir socialines problemas. Taip pat ji paverčia moteris smurto ir prievartos aukomis, žeidžia jų teises. Siekiant pateikti tikslesnius duomenis apie tiriamą reiškinį, darbe pateikiami susisteminti tyrimo rezultatai, gauti apklausus 48 gatvėje dirbančias prostitutas ir 48 butuose dirbančias prostitutas.

Temos aktualumas. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir atsivėrus valstybių sienoms, prostitucijos problema paaštrėjo. Juo labiau, kad toje pačioje Europoje vienos valstybės yra legalizavusios prostituciją (Olandija, Vokietija), o kitos ne (Lietuva, Lenkija ir kt.). Tarp šių valstybių nesant griežtos pasienio kontrolės tuo gali naudotis sąvadautojai, prekiautojai žmonėmis ir prostitutės. Negalima sakyti, kad prostitucija Lietuvoje nėra tyrinėta. Ji tyrinėta, bet mano nuomone, tikrai ne pakankamai.

Kitas momentas – ji dažniausiai tyrinėta iš vienos pusės. Tyrimų metu bandyta nustatyti reikalinga legalizuoti prostituciją ar nereikalinga. Tuo tarpu dabartinės situacijos tolesnis vystymasis lieka nenagrinėtas. Tai nėra gerai, juo labiau, kad jau praėjo daugiau kaip dešimt nepriklausomybės metų ir kalbų apie prostitucijos legalizavimą, tačiau ši kaip buvo už įstatymų

ribų, taip ir liko. Viso to išdavoje, susiklostė tokia situacija, kad į prostituciją įtrauktus asmenis iš vienos pusės išnaudoja nusikalstamo pasaulio atstovai, o iš kitos pusės juos (o ne nusikalstamo pasaulio atstovus) baudžia teisėsaugos institucijų pareigūnai.

Taigi, pasirinktoji tema aktuali tuo, jog joje atskleidžiamas ne tik santykis tarp prostitucijos ir sąvadavimo, bet ir šių reiškinių santykis su kitais negatyviais reiškiniais. Šiame darbe prostitucija nagrinėjama ne kaip tikslas, o kaip priemonė, kurios nereguliuojant ir neprižiūrint, ja gali naudotis nusikalstamo pasaulio atstovai.

Tyrimo problema. Prostitucija ir sąvadavimas yra latentiniai reiškiniai. Tai apsunkina bet kokį tyrimą. Atliekant šį darbą svarbus buvo vienas jų skirtumas – prostitucija baudžiama administracine tvarka, o už sąvadavimą numatyta baudžiamoji atsakomybė. Todėl atlikti prostitučių apklausas yra lengviau nei sąvadautojų.

Nors prostitucija pati savaime nėra nusikalstama (kiekvienas asmuo turi teisę su savo kūnu elgtis kaip tinkamas), tačiau dėl savo ryšių su nusikalstamu pasauliu apsunkinamas ir šio reiškinio tyrimas. Visų pirma, prostitucija su nusikalstamu pasauliu susijusi dėl jos gaunamų pinigų, kuriuos vėliau pasisavina nusikaltėliai.

1995 metais Lietuvos Seimas ratifikavo JT Konvenciją „Dėl moterų visų diskriminacijos formų panaikinimo“. Pagal ją valstybės, ratifikavusios šią konvenciją, įsipareigoja panaikinti visų formų vergiją ir moterų prostituciją. Nežiūrint į tai, Lietuvoje vis dar netyla diskusijos ir neapsisprendžiama įteisinti ar uždrausti prostituciją. Moterų organizacijos ir pavienės mokslininkės prostituciją apibrėžia, kaip seksualinę prievartą, smurtą. Kiti autoriai prostituciją laiko ekonominių ir socialinių sunkumų pasekme.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – išnagrinėti prostitucijos ir sąvadavimo bei jų tarpusavio sąveikos teorinius pagrindus, probleminius aspektus atliktų tyrimų pagrindu, atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius socialinius reiškinius bei pokyčius.

Tyrimo objektas susideda iš dviejų dalių:

- 1) prostitucija ir sąvadavimas;
- 2) Vilniaus miesto gatvėse ir butuose dirbančios prostitutės.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti prostitucijos ir sąvadavimo sampratą bei šių reiškinių istorinę raidą.
- 2) išanalizuoti prostitucijos ir sąvadavimo prevencijos priemonės Lietuvoje, šių reiškinių teisinį reglamentavimą bei baudžiamumą, kaip kraštutinę prevencijos priemonę.
- 3) išsiaiškinti Vilniaus miesto gatvėse ir butuose dirbančių prostitučių pagrindinius bruožus, priežastis, paskatinusias jas užsiimti šia veikla.

Tyrimo hipotezės:

- butuose dirbančios prostitutės yra jauno amžiaus, t.y. iki 25 m.;

- butuose dirbančios moterys dažniausiai yra netekėjusios ir neturi vaikų;
- dauguma prostitucija besiverčiančių gatvėse moterų neturi nuolatinės gyvenamosios vietos;
- dauguma gatvėse dirbančių prostitučių yra patyrusios smurtą;
- dauguma prostitučių yra bedarbės;
- didžioji dauguma gatvėse dirbančių prostitučių vartoja narkotikus.

Tyrimo metodika *indukcinio – dedukcinio* pažinimo metodas – taikomas naudojant atskirus kriminologinio tyrimo empirinius metodus, formuluojant bei pateikiant apibendrinimus. *Anketavimo ir interviu* metodai – taikomi norint sužinoti, kokia yra prostitucijos ir sąvadavimo kriminologinė situacija Vilniaus mieste. *Istorinis – lyginamasis* metodas taikomas analizuojant prostitucijos ir sąvadavimo reiškinius skirtingose istorinio vystymosi pakopose, įvairių šalių patirtį prostitucijos ir sąvadavimo srityse, mokslininkų nuomones, Lietuvos nacionalinius bei užsienio šalių norminius teisės aktus. *Duomenų analizės* metodas – statistinių duomenų rinkimas ir analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, penkios dalys: pirmoje dalyje analizuojama prostitucijos ir sąvadavimo samprata, antroje – prostitucijos ir sąvadavimo istorinė raida, trečioje - prostitucijos ir sąvadavimo prevencija bei teisinis reglamentavimas, ketvirtoje - prostitucijos ir sąvadavimo baudžiamumas, penktoje - prostitucijos Vilniaus mieste kriminologinė analizė, toliau seka išvados, siūlymai ir rekomendacijos, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei darbo priedai.

I. PROSTITUCIJOS IR SAŲVADA VIMO SAMPRATA

Pirmiausiai, kalbant apie prostituciją, reikia pastebėti, kad tai yra socialinis reiškinys, pasireiškiantis tik žmonių visuomenėje ar tam tikroje jos dalyje. Apie šio reiškinio paplitimą galima spręsti ir iš to, kad pats jo pavadinimas – “prostitucija”, yra tapęs tarptautiniu žodžiu.

Išskiriama gana daug prostitucijos rūšių. Pagal tai, *kur aptarnaujamas klientas*, galima išskirti:

1. gatvės prostitucija;
2. prostitucija viešnamiuose;
3. prostitucija butuose;
4. prostitutės pagal iškvietimą.

Pagal tai, *ar įstatymų leidėjas yra legalizavęs prostituciją*:

1. legalizuota prostitucija;
2. nelegalizuota prostitucija.

Atsižvelgiant į tai, ar asmuo verčiasi prostitucija *savanoriškai, ar yra prievarta* verčiamas ja užsiiminėti:

1. savanoriška prostitucija;
2. prievartinė prostitucija.

Pagal subjektą, besiverčiantį prostitucija:

1. vyrų prostitucija;
2. moterų prostitucija.

Pagal subjektų amžių:

1. Suaugusiųjų prostitucija;
2. Nepilnamečių prostitucija.

Visos šios rūšys gali būti persipynę tarpusavyje. Ypač prostitucijos įvairovė atsiskleidžia nagrinėjant moterų prostituciją, o tiksliau – pačias prostitutas ir jų rūšis. Štai **E.Goode** išskyrė penkis pagrindinius prostitučių tipus:

1. Iškviečiamos prostitutės;
2. Viešnamių prostitutės;
3. Prostitutės – masažistės;
4. Barų prostitutės;
5. Gatvės prostitutės¹.

¹ E.Goode, Deviant behaviour. An interactionist approach. – Englewoos Cliffs, New Jersey: PrenticeHall, 1978, P. 334.

Tokia rūšių įvairovė tik dar kartą patvirtina, kad prostitucijos, kaip reiškinių, sąvoka turi būti bendrinio pobūdžio ir kiek galima glaustesnė, kad galėtų apimti visas nurodytas prostitucijos rūšis. Tuo tarpu smulkesnis apibūdinimas galėtų būti naudojamas apibrėžiant atskiras prostitucijos rūšis, norint parodyti būtent tų rūšių specifiką. Nepaisant to, daugelis autorių apibūdindami prostituciją, mano nuomone, įterpia per daug požymių. Pavyzdžiui, S.Valickas nurodo, kad prostitucija – tai nesantuokiniai lytiniai santykiai už materialinį atlyginimą, kada tarp seksualinių partnerių nėra dvasinių – emocinių ryšių².

Panašiai prostitucija apibrėžiama ir tarptautinių žodžių žodyne, kur nurodoma, kad tai yra nesantuokiniai lytiniai santykiai už materialų atlyginimą, be dvasinio ryšio, sukeltas klientui lytinį pasitenkinimą ir slopinantis lytinius poreikius³. Lietuviškojoje Tarybinėje enciklopedijoje nurodoma, jog prostitucija – tai lytinis santykiavimas arba kūno pasiūla gašlumui patenkinti už materialinį atlyginimą⁴. Kaip ir dauguma tarptautinių žodžių, taip ir šis yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „prostituo“, kuris reiškia „viešai išstatai“.

Taigi, prostitucija yra lytinės paslaugos, suteikiamos klientui. Savo darbe žodį „klientas“ naudosiu bendrine prasme, tai reiškia, kad lytinėmis paslaugomis gali naudotis tiek moterys („klientės“), tiek vyrai. Tiesa, pasaulyje labiau paplitusi yra moterų prostitucija.

Lytinės paslaugos klientui gali būti suteikiamos dvejopai – savanoriškai ir prievartos būdu. Prievarta suteikiamos lytinės paslaugos yra betarpiškai susijusios su sąvadaimu ir prekyba žmonėmis. Tuo tarpu savanoriškas lytinių paslaugų teikimas gali būti ir nesusijęs su šiais reiškiniais.

Vertinant prostituciją iš kriminologijos pozicijų, pirmiausiai ją reiktų priskirti prie neigiamų (deviantinių) reiškinių. Pagrindiniai prostitucijos požymiai yra šie:

1. Tai yra lytiniai santykiai;
2. Šie santykiai yra nesantuokiniai;
3. Už šiuos lytinius santykius yra gaunamas materialinis atlygis.

Be nurodytų požymių galima būtų paminėti ir daugiau: lytiniai santykiai be dvasinio ryšio, kliento gaunamas lytinis pasitenkinimas, tačiau kriminologijos mokslo atžvilgiu, manau, svarbiausi yra nurodytieji trys prostitucijos požymiai.

Nurodyti trys požymiai yra būtini apibrėžiant prostituciją. Jeigu be kitų požymių dar galima apseiti, tai be vieno iš šių dviejų požymių nebus ir paties prostitucijos reiškinio. Dėl šios priežasties, manau, kad prostitucijos, kaip reiškinių, apibrėžime tokie požymiai kaip dvasinis ryšys ar kliento lytinis pasitenkinimas neturėtų būti vartojami.

² S.Valickas. Moksleivių ir studentų požiūris į prostituciją./ Teisės apžvalga. Vilnius, 1993, Nr.3.

³ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2002, P. 862.

⁴ Lietuviškoji Tarybinė enciklopedija 9 T., Vilnius, 1982, P.231.

Dvasinis ryšys parodo santykį tarp dviejų žmonių. Lytiniai santykiai be dvasinio ryšio yra atmetami visuomenės ir daugumos religijų. Tokie santykiai yra amoralūs, jie pažeidžia moralės normas. Taip pat moralės normas pažeidžia ir apgaulinėjimas ar melavimas, tačiau nagrinėjant prostituciją iš kriminologijos mokslo pusės svarbu yra atskleisti ne šio reiškinio atitikimą ar neatitikimą moralės normoms, o jo santykį su teisės normomis. Būtent šiuo požiūriu dvasinis ryšys netenka jokios prasmės. Kita vertus, nemanau, kad tuo atveju, jeigu prostitutė suteiks lytines paslaugas klientui, ir tarp jų užsimegs dvasinis ryšys (arba toks ryšys bus jau užsimezges anksčiau), o klientas jai už suteiktas paslaugas sumokės atlyginimą, tai toks atvejis nebus prostitucija – manau, kad bet kuriuo atveju svarbiau yra du momentai – lytinės paslaugos ir atlygis už jas. Dvasinis ryšys gali būti ir gali jo nebūti.

Dažnai kalbant apie prostituciją būtent dėl dvasinio ryšio požymio naudojimo ji apibūdinama kaip „meilė už pinigus“, „perkama meilė“. Tai taip pat nėra teisingas apibūdinimas, kadangi pati meilė yra jausmas, žmogaus dvasinė būseną, kurios neįmanoma pirkti ar parduoti.

Vartojant tokias sąvokas kaip dvasinis ryšys ar meilė už pinigus galima prieiti prie klaidingo vieno ar kito reiškinio įvertinimo. Panašiomis sąvokomis vadovaudamasis **A.Forel** netgi vedybas „dėl išskaičiavimo“ yra pavadinęs visuomenėje paplitusia prostitucijos forma⁵.

Kliento lytinis pasitenkinimas vėlgi, manau, yra išvestinis požymis. Šis požymis išskyla vertinant prostituciją kaip tam tikrų (lytinių) paslaugų teikimą vartotojo akimis. Kiekvienas vartotojas gaudamas tam tikras paslaugas siekia, kad tos paslaugos būtų kokybiškos, pavyzdžiui, norime, kad būtų mandagus ir greitas aptarnavimas restorane, kad drabužių valykloje kokybiškai ir greitai išvalytų palatą ir pan. Taip vertinant prostituciją automatiškai atsiranda apibrėžime ir šių paslaugų kokybė – kad suteikdama lytines paslaugas prostitutė suteiktų klientui lytinį pasitenkinimą. Žiūrint iš kriminologijos pusės, manau, tai yra visiškai nesvarbu. Vargu ar mes nelaikysime prostitucija atvejo, kai prostitutė suteiks klientui lytines paslaugas, o šis negavęs lytinio pasitenkinimo sumokės jai atlygį už suteiktas paslaugas. Dėl šių priežasčių manyčiau, jog kliento lytinis pasitenkinimas, kaip prostitucijos požymis, yra visiškai nereikalingas ir netgi iš dalies klaidinantis.

Tuo tarpu nurodytieji trys požymiai prostitucijos apibrėžimui yra privalomi. Visų pirma, tai yra lytiniai santykiai. Be šio požymio pats prostitucijos reiškinys netenka prasmės. Kalbant apie prostituciją kaip apie lytinių paslaugų suteikimą, galima lytinius santykius netgi nurodyti kaip šių paslaugų objektą.

Prostitucijos požymis, nusakantis, kad tai yra ne bent kokie, o būtent nesantuokiniai lytiniai santykiai, taip pat yra būtinas. Jis apibrėžia tokių santykių išskirtinumą. Taip pat šio

⁵ A.Forel, La question sexuelle. Paris, 1905. P. 25.

požymio dėka galima atskleisti kitą prostitucijos bruožą – tai yra neapibrėžta lytinių partnerių įvairovė.

Būtent šiuo atžvilgiu, manau, kad požymis „nesantuokiniai lytiniai santykiai“ yra vertingas tuo, kad atskleidžia du momentus. Juo pažymint klientų rato neapibrėžtumą atsiranda galimybė atskirai šio požymio nenurodyti. Tai svarbu, nes atskirai nurodytas šis požymis susiaurintų tokio apibrėžimo vartojimo galimybes, kadangi kategoriškai teigti, kad prostitucija yra tik tada, kai lytinės paslaugos teikiamos neapibrėžtam klientų ratui, negalima. Tai ypač pasakytina apie elitinių prostitučių teikiamas paslaugas, kadangi šios prostitutės kaip tik ir pasižymi tuo, jog dažnai turi apibrėžtą pastovių klientų ratą.

Kitas svarbus prostitucijos požymis – teikiamų paslaugų atlygintinumas. Prostitucija yra tik tokie lytiniai santykiai, už kuriuos yra gaunamas materialinis atlygis. Dažniausia atlygio forma yra pinigai, tačiau tai nėra vienintelė galima atlygio forma. Galimas atlygis dovanomis, paslaugomis (dažniausiai elitinių prostitučių atveju) ir pan. Šis požymis būtinas apibrėžiant prostituciją, nes nesant atlyginimo už suteiktas lytines paslaugas, nebus ir paties prostitucijos reiškinio. Tuo atveju, jeigu vienas asmuo su kitu turi nesantuokinių lytinių santykių, bus amoralus, moralės normas pažeidžiantis elgesys, tačiau tai nebus prostitucija.

Atsižvelgiant į nurodytas priežastis, manau, kad tikslus prostitucijos apibrėžimas turėtų susidėti iš trijų paminėtų būtinųjų požymių ir neturėtų būti apkrautas papildomais požymiais. Manau, jog prostituciją tikslinga būtų apibūdinti kaip nesantuokinius lytinius santykius už materialinį atlyginimą.

Sąvadavimas yra mažiau tyrinėtas nei prostitucija. Tai nėra gerai, kadangi, kaip patvirtina įvairios apklausos ir atlikti tyrimai, nuo **80 %** iki **95 %** visų dirbančių prostitučių kontroliuoja sąvadautojai⁶.

Sąvadautojas – tai žmogus, kuris uždirba pinigus organizuodamas prostitucijos verslą ir išnaudodamas prostitutes. Jis dedasi pastarųjų užtarėju, tačiau pagalba teikiama tik todėl, kad jis galėtų paimti didesnę dalį jų uždirbtų pinigų. Jei prostitutė nebendradarbiauja su sąvadautojais, šie joms grasina bei naudoja prieš jas smurtą.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne **sąvadavimas** apibrėžiamas kaip tarpininkavimas, suvedant vyrą ir moterį į meilės santykius⁷. Atitinkamai – asmuo, užsiimantis sąvadavimu, yra sąvadautojas. Sąvadautojo sąvoka, kitaip negu prostitucijos atveju, yra lietuviška. Pasaulyje labiau paplitęs ir gana dažnai Lietuvoje yra vartojamas tarptautinis šio žodžio atitikmuo –

⁶ K. Barry, The prostitution of sexuality. New York. 1995. P. 14.

⁷ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius. 2000. P. 376.

suteneris. Tarptautinių žodžių žodyne nurodyta, kad suteneris – tai prostitutės išlaikomas vyras⁸. Abi šios sąvokos papildo viena kitą.

Sutenerio sąvokoje nurodyta, kad suteneris yra tiesiogiai susijęs su prostitucija. Tuo tarpu sąvadavimo sąvokoje yra nurodytas veiksmas – sąvadavimas yra tada, kai tarpininkaujama. Manau, jog vartojama nuoroda, kad sąvadavimas įmanomas tik tarpininkaujant tarp vyro ir moters, nėra teisinga. Tarpininkaujama gali būti ir tarp tos pačios lyties asmenų ir tai, mano nuomone, taip pat bus sąvadavimas. Taip neteisingai lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad sąvadavimas yra suvedimas į meilės santykius. Meilė yra dvasinė būseną, dvasinis ryšys. Tuo tarpu sąvadavimo atveju tarpininkaujama suvedant du asmenis lytiniams santykiams.

Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, galiojusiam iki 2003 m. gegužės 1 d. (toliau – senasis BK), įstatymų leidėjas sąvadavimą buvo susiejęs su prostitucija. Šio kodekso 239 straipsnio 3 dalyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už sąvadavimą prostitucijai⁹. Naujajame, įsigaliojusiam 2003 m. gegužės 1 d., Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – naujasis BK) sąvadavimas taip pat siejamas su prostitucija. Šio kodekso 307 straipsnio 1 dalis numato, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tas, kas turėjo pajamų iš kito asmens prostitucijos arba sąvadavo prostitucijai¹⁰. Kaip matyti, įstatymų leidėjas sąvadavimo tiesiogiai lyg ir nesieja su pajamomis, gaunamomis iš prostitucijos. Pagal naujojo BK 307 straipsnio 1 dalies dispoziciją pelnymasis iš kito asmens prostitucijos ir sąvadavimas yra numatyti kaip alternatyviniai veiksmai – arba kaltininkas pelnosi iš kito asmens prostitucijos, arba sąvadauja. Tuo atveju, jeigu kaltininkas, sąvadaudamas prostitucijai, kartu dar ir pelnysis iš to, jis taip pat bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal 307 straipsnio 1 dalį. Be to, reikia atkreipti dėmesį, kad visas 307 straipsnis vadinasi „Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos“. Tai reiškia, kad sąvadavimas prostitucijai apima ir pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos. Atskirdamas sąvadavimą nuo pelnymosi, įstatymų leidėjas nurodo, jog sąvadavimas įmanomas ir negaunant pelno. Manau, kad tokį kelią įstatymų leidėjas pasirinko atsižvelgdamas į tokių baudžiamųjų bylų tyrimo ir nagrinėjimo praktiką. Kadangi sąvadautojai elgiasi ypač atsargiai, tai nagrinėjant baudžiamąsias bylas yra sunku įrodyti, kad jie paima sutartą pinigų sumą už prostitutės suteiktas lytines paslaugas, t.y. kad jie pelnosi iš prostitucijos. Tuo tarpu, kad jie sąvadauja, įrodyti yra lengviau. Būtent dėl šių priežasčių, manau, buvo pasirinktas toks kelias, kad sumažintų sąvadautojams galimybes išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Iš kitos pusės, įvertinus įstatymų leidėjo pasirinktą kelią ir tarptautinę sutenerio sąvoką, kuri yra tiesiogiai susijusi su prostitutės pajamomis (prostitutės išlaikomas vyras), reikia

⁸ Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2002, P. 1011.

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1997, P.133.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2004, P.115.

pastebėti, kad įstatymų leidėjas ją praplėtė palikdamas galimybę sąvadavimu laikyti ir tuos atvejus, kai sąvadautojas tarpininkauja suvedamas asmenis lytiniams santykiams ir iš to negauna jokios materialinės naudos. Tokie atvejai, manau, daugiau galimi teoriniame lygmenyje, kadangi esant dabartiniam sąvadavimo išsivystymo lygiui, jo paplitimui tarp visų prostitucijos atvejų ir iš prostitucijos gaunamoms pajamoms, sunku atrasti tokį sąvadautoją, kuris sąvadautų neturėdamas savanaudiškų paskatų. Kita vertus, kaip jau minėjau kalbėdama apie prostituciją, bet kokia bendrinė sąvoka turi būti kuo abstraktesnė, kad apimtų visus tam tikro reiškinio variantus. Tokiu būdu neįdedant į sąvadavimo sąvoką pelnymosi požymio, ši sąvoka bus platesnė ir apims daugiau galimų sąvadavimo atvejų. Atsižvelgiant į tai, manau, kad sąvadavimą galima būtų apibrėžti tiesiog kaip tarpininkavimą prostitucijai. Tokiu atveju sąvoka „prostitucija“ paaiškina kitus sąvadavimo požymius, pavyzdžiui, nurodant, kad tai yra tarpininkavimas būtent prostitucijai, iš karto aišku, kad tai yra tarpininkavimas suvedant asmenis lytiniams santykiams.

II. PROSTITUCIJOS IR SĄVADAVIMO ISTORINĖ RAIDA

Prostitucija, kaip ir kiti socialiniai reiškiniai, atsirado ne iš karto. Tačiau jau vien plačiai paplitęs posakis „seniausia pasaulio profesija“ leidžia spręsti apie šio reiškinio amžių. Todėl norint geriau suvokti prostitucijos esmę, būtina trumpai apžvelgti jos ištakas ir raidą. Užsienio valstybes ir Lietuvą aptarsiu atskirai, kadangi šiame darbe remsiuosi tyrimo, atlikto Vilniuje, duomenimis, todėl būtina atskirai aptarti ir šio reiškinio raidą Lietuvoje.

2.1 Prostitucijos ir sąvadavimo raida užsienio valstybėse

Tiksliai pasakyti, kada atsirado prostitucija, negali niekas. Mokslas prostitucijos ištakas linkęs sieti su pirmosiomis rašytinėmis užuominomis apie šį reiškinį.

Vienas pirmųjų gana smulkiai prostituciją aprašė senovės Graikijos istorikas **Herodotas**. Savo knygoje „Istorija“ jis aprašo Melitos šventyklą, kuri buvo Babilone. Šioje šventykloje kiekviena mieste gyvenusi moteris turėjo bent kartą gyvenime suteikti seksualines paslaugas iš kitų šalių atvykstantiems vyrams. Teritorija aplink šventyklą buvo atitverta virvėmis – vienoje virvės pusėje stovėjo parsiidavinėjančios moterys, o kitoje – jas apžiūrinėjantys vyrai. Išsirinkęs jam patikusią moterį, vyras mesdavo jai monetą. Moteris neturėjo teisės atsisakyti santykiams su moneta metusiu vyru¹¹. Matome, kad pagrindiniai prostitucijai būdingi elementai yra šiame procese nes – moterys teikdavo seksualines paslaugas ir už tai gaudavo atlygį. Iš kitos pusės, reikia pastebėti, kad čia taip pat labai ryškus yra ir religinis atspalvis – moterys, suteikdamos seksualines paslaugas, atlikdavo pareigą Melitos šventykloje garbinti meilės deivei. Kalbant apie teikiamų paslaugų atlygintinumą sunku pasakyti, kas iš to turėjo materialinės naudos – neaišku, ar pinigai likdavo pačioms moterims, ar būdavo perduodami šventyklai. Žvelgiant iš dabarties pozicijų galima būtų teigti, kad prisidengiant religinėmis dogmomis moterys buvo verčiamos užsiiminėti prostitucija.

Apie panašią „tarnystę“ dievams galima spręsti ir iš išlikusių piešinių ant šventyklų sienų Indijoje. Tačiau Indijoje, kitaip nei Babilone, tokia „tarnystė“ moterys pasirinkdavo pačios. Deja, trūksta žinių apie atlygį – neaišku, kaip buvo atsilyginama už suteiktas paslaugas ir ar iš viso buvo atlyginama.

Tarp šių dviejų prostitucijos pasireiškimo būdų bendras momentas yra religinė priedanga, todėl mokslininkai šiai prostitucijos rūšiai suteikė netgi atskirą pavadinimą – ritualinė

¹¹ Edita. 2004 balandis Nr.4, P. 102.

arba sakralinė prostitucija. Jeigu žiūrėtume, kaip kito religijos ir prostitucijos santykis, tai pastebėsime, kad pradžioje ritualinės prostitucijos atveju – religija ne tik skatino, bet netgi vertė užsiiminėti prostitucija. Vėliau senovės Romoje ir Graikijoje prievarta dingo ir religija į šią sferą, galima sakyti, nesikišo, buvo neutralioje pozicijoje. Dar vėliau, viduramžiais ir vėlesniais laikais, religijos pozicijos prostitucijos atžvilgiu pasikeitė visiškai – religija griežtai pasisako prieš prostituciją. Sakralinės prostitucijos apraiškų pasitaiko ir mūsų dienomis.

Sąvadavimas yra neatsiejamas nuo pačios prostitucijos. Jeigu prostitucija be sąvadavimo egzistuoti gali, tai sąvadavimas be prostitucijos – neišliktų. Dėl šių priežasčių galima drąsiai teigti, kad sąvadavimas atsirado vėliau už prostituciją.

Sąvadavimo, kaip ir prostitucijos, tikslų ištakų nustatyti neįmanoma. Viena pirmųjų jo apraiškų laikytina taip vadinama „svetingumo prostitucijos“ epocha. Kaip pastebi **V.Tarnovskij**, ši epocha buvo ankstesnė už sakralinės prostitucijos epochą¹² ir pasireiškė tuo, kad namų šeimininkas, priimdamas svečią, šiam pasiūlydavo ne tik vaišių ir gėrimų, bet ir savo vergę, žmoną ar dukrą. Aišku, tuo atveju, jeigu šeimininkas iš svečio už tai negaudavo jokios materialinės naudos, toks sąvadavimas dar nėra tas tikrasis, tačiau keletą bruožų tikrai galima išvelgti – šeimininkas siūlo svečiui moterį lytinės aistros patenkinimui, svečias sutinka, o moteris patenkina jo lytinę aistrą. Tik vėliau, „sąvadavimas iš svetingumo“ įgavo savanaudiškumo požymį – žmonės suprato, kad už lytines paslaugas galima reikalauti atlyginimo. Daugumos mokslininkų nuomone, tada ir atsirado sakralinė prostitucija, o su šia ir sąvadavimas.

Esant sakralinei prostitucijai jau atsiranda atlygintinumo požymis. Sąvadautojais tuo laikotarpiu dažniausiai būdavo įvairių šventyklų žyniai. Sakralinė prostitucija buvo tarpinė grandis tarp svetingumo prostitucijos ir šiuolaikinės prostitucijos užuomazgų.

Oficialia prostitucijos – tokios, kaip ji suvokiama šiandien, pradžia laikomi 640 – 559 m. pr. Kr. Būtent šiuo laikotarpiu Senovės Graikijoje buvo įsteigtas pirmas iš istorijos šaltinių mokslui žinomas viešnamis. Jį Atėnuose buvo įsteigęs įstatymų leidėjas **Solonas**. Šis viešnamis buvo pavadintas „Kantrybės namais“ – toks pavadinimas Senovės Graikijoje ir prigijo viešnamiams. Solonas buvo valstybės veikėjas ir jo įsteigti viešnamiai buvo valstybiniai, tačiau ilgainiui šia veikla buvo leista užsiimti ir privatiems asmenims.

Manyčiau, kad Solono įkurtą viešnamį tiksliau būtų vadinti ne prostitucijos atsiradimo atskaitos tašku (kadangi prostitucija, kaip reiškinys, tikrai gyvavo ir iki Solono laikų), o pirmuoju prostitucijos legalizavimo atveju. Solono sukurta „Kantrybės namų“ sistema, kurią prižiūrėjo specialiai tam skirti valstybės pareigūnai, buvo ne kas kita kaip prostitucijos įteisinimas. Taigi, galima sakyti, kad Solono dėka Senovės Graikijoje atsirado legali prostitucija,

¹² В.М.Тарновский. Проституция и аболиционизм.-СПБ., 1888, Р.46.

kuria vertėsi Kantrybės namuose paslaugas teikdavusios prostitutės. Paprastai tai būdavo valstybės nupirktos vergės arba merginos iš skurdžių šeimų.

Taip pat reikia pastebėti, kad Solono sukurta Kantrybės namų sistema sudarė sąlygas suklestėti ir sąvadavimui, kadangi ilgainiui valstybė nesugebėjo patenkinti išaugusios šių namų paklausos ir leido juos steigti privatiems asmenims. Tai, savo ruožtu, sumažino kontrolės galimybes ir šalia legalių valstybės bei privačių Kantrybės namų atsirado įvairios smuklės, užėigos ir nakvynės namai, kuriuose prostitučių teikiamas lytines paslaugas siūlė sąvadautojai.

Senovės Graikijoje atsiradusi legali prostitucija suklestėjo Senovės Romoje. Čia viešnamiai buvo vadinami lupanarijomis. Lupanarijų veikla buvo dar labiau organizuota nei graikiškųjų kantrybės namų. Buvo nustatytas lupanarijų darbo laikas – nuo 4 valandos dienos iki paryčių, ir apmokėjimo tvarka – klientas pinigus sumokėdavo prieš įeidamas į lupanariją. Be to, „patobulėjo“ ir prostitučių bei viešnamių teikiamos paslaugos – būtent Senovės Romoje pradėta teikti tokia paslauga, kaip prostitučių atvykimas pagal iškvietimą į kliento namus. Iš išlikusių rašytinių šaltinių matyti, kad labiausiai prostitucija Senovės Romoje buvo suklestėjusi Imperijos laikais – prieš jai išyrant. Ypač dažnai minimos tų laikų pirtys, beveik visos virtusios nuolatinėmis ištvirkavimo vietomis.

Iš kitos pusės, būtent Senovės Romos įstatymuose atsirado pirmieji draudimai, susiję su prostitucija bei sąvadavimu, ir bausmės už šių draudimų nepaisymą. Štai III amžiuje imperatorius Adrianas uždraudė verges parduoti sąvadautojams, o 439 metų papildoma novela numatė sankcijas sąvadautojui, pavertusiam prostitute laisvą moterį – toks sąvadautojas turėjo būti plakamas rimbu arba išvaromas iš šalies. Galiausiai paskutinis Senovės Romos palikimas, susijęs su prostitucija – 535 metų imperatoriaus **Justiniano** įstatymuose numatytas draudimas įtraukti kitą asmenį į prostituciją apgaulės būdu ar naudojantis asmens sunkia materialine padėtimi. Pastaroji novela numatė šį draudimą prostituciją organizavusiems asmenims – sąvadautojams. Tokiu būdu pirmą kartą įstatymų lygmenyje buvo imtasi priemonių kovai su prostitucija ir sąvadavimu.

Po Romos imperijos žlugimo sekė tamsusis periodas – apie prostituciją, kaip ir apie kitas visuomeninio gyvenimo sritis tame periode trūksta rašytinių šaltinių. Pirmieji viešnamiai viduramžiais atsirado XII amžiuje – šio amžiaus pradžioje viešnamiai buvo atidaryti Prancūzijoje, o 1180 m. – Londone. Kaip ir kitose srityse, taip ir prostitucijos atžvilgiu viduramžiais vienus kraštutinumus dažnai keisdavo kiti. Štai kad ir toje pačioje Prancūzijoje **Karalius Liudvikas IX** vieniems asmenims, turėjusiems viešnamius, rodė prielankumą ir ypatingą malonę, o kitus tuo amatu besiverčiančius asmenis ištremdavo iš šalies.

Sparčiai augant miestams viduramžiais prostitucija vėlgi buvo suklestėjusi panašiai kaip Senovės Romos laikais. Tik XV amžiuje staiga sparčiai išplitę sifilio ir kitų venerinių ligų

atvejai pakeitė situaciją – šių ligų platinimu apkaltinus prostitutes, jas ėmė smerkti ne tik bažnyčia, bet ir pasaulietinės valdžios atstovai. Tuo metu buvo taikomos ypač griežtos bausmės už vertimąsi prostitucija – nuo viešo nuplakimo, laisvės atėmimo iki nosies ar ausų nupjovimo.

Nepaisant žiaurių bausmių prostitucija ir toliau neišnyko iš visuomenės gyvenimo. Matant tokią situaciją, jau XVIII a. pabaigoje buvo prieita išvados, kad prostituciją turi griežtai reglamentuoti įstatymai ir tik taip bus galima suvaldyti šį nepageidaujamą reiškinį. 1871 metais prostitucija legalizuojama Prancūzijoje. Tiesa, ji pateko į griežtą kontrolę, kurią vykdė policija ir medikai. Todėl ėmė atsirasti pirmieji šiuolaikiniai įstatymai, reglamentuojantys prostituciją.

2.2 Prostitucijos ir sąvadavimo raida Lietuvoje

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, prostitucijos ištakų rasti sunku. Manau, kad šis reiškinys mūsų šalyje atsirado bei vystėsi kaip ir kitose valstybėse. Čia reikia pastebėti, kad apie tai, jog Lietuvos teritorijoje kada nors būtų egzistavusi sakralinė prostitucija, žinių nėra. Baltų kultūroje jai vietos nebuvo, o vėliau atėjusi krikščionybė prostituciją laikė nuodėme.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad prostitucijos šaknis Lietuvoje siekia XV a. Tuo metu Kaunas gavo magistrato teisę, pagal kurią prostitucija ir ištvirkavimas buvo draudžiami. Tačiau, pirmajame Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinyje – **Kazimiero teisyne**, neužsimenama apie šį reiškinį. Šis teisynas apėmė tik turtinius nusikaltimus, todėl pirmą kartą prostitucija buvo kriminalizuota **Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės II ir III Statutuose**. Ši veika buvo kvalifikuojama kaip sunkus nusikaltimas visuomenės dorovei. Už šiuos nusikaltimus galėjo būti paskirta ir mirties bausmė.¹³ Tėvai galėjo atsižadėti savo dukters ir atimti paveldėjimo teisę, jeigu ji paleistuvavo.

XVIII a., pasak istoriko **Z. Kiaupos**, Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, pradėjo keistis moralinės nuostatos. Tai akivaizdu iš Kauno teismuose nagrinėtų bylų, dėl paleistuvavimo.¹⁴

XIX a. pradžioje jau atsirado ir besadiško tipo „bordelių“. Tuo laikotarpiu pati policija sprendė, kokias bausmes taikyti prostitutėms, dažniausiai jos būdavo išplakamos. Oficialios apsaugos priemonės buvo nesėkmingos, o šis reiškinys dar labiau plito. Šeštame XIX a. dešimtmetyje požiūris į prostituciją liberalėjo. Valdžia suprato, kad represinėmis priemonėmis šio reiškinio nesunaikins, todėl pasiryžo legalizuoti prostituciją. Prostitucijos priežiūra buvo pavesta policijai.

Carinės Rusijos imperijos laikais Lietuvoje biurokratija stengėsi kontroliuoti šį verslą, nors jai nelabai sekėsi. 1782 m. Lietuvoje įsigaliojo Rusijos imperijos policijos nuostatai. Pagal

¹³ Vansevičius S. LDK valstybiniai teisiniai institutai. Vilnius, 1981. P. 100.

¹⁴ Leliūgienė L. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas//Technologija, 1997. P. 123.

šiuos nuostatus mergina, kuri vertėsi prostitucija, buvo baudžiama septynių dienų areštu kalėjimo tvirtovėje.

Tarpukario Lietuvoje prostitucija buvo legalizuota. Kadangi šiandieną taip pat dažnai susiduriame su klausimu „Reikia ar nereikia legalizuoti prostituciją“, tai šį tarpukario laikotarpį panagrinėsiu šiek tiek plačiau.

Lietuvoje prostitucijos problemą taip pat bandyta spręsti ją reglamentuojant. Prostituciją reglamentavo 1919 m. Vidaus reikalų ministro išleistos taisyklės, kurios numatė, kad kiekviename didesniame mieste organizuojamas sveikatos apsaugos komitetas iš apskrities arba miesto gydytojo, kariuomenės gydytojo (jei toks būdavo) ir dviejų savivaldybės atstovų – miesto ir apskrities.¹⁵

Komitetas sprendė, kurios moterys būti įrašomas į prostitucijos registrą:

- 1. Pareiškusios norą registruotis;**
- 2. Remiantis užsikrėtusio venerine liga asmens pareiškimu ir jį patikrinus;**
- 3. Remiantis patikrintais policijos arba komiteto agentų duomenimis, kad moteris verčiasi prostitucija.**

Vidaus reikalų ministras 1919 m. rugsėjo 15 d. išleido **“Laikinosias taisykles prostitutėms”**¹⁶. Šias taisykles galima pavadinti vienintelėmis, kurios pirmos Lietuvos Respublikos laikotarpiu reglamentavo prostituciją. Jomis buvo nustatyta, jog medicininis patikrinimas prostitutėms turi būti nemokamas. Iš užsiregistravusios prostitutės buvo atimamas pasas ir išduodama sanitarinė knygutė¹⁷, o baigusiai šį „verslą“ gražinamas pasas ir jai neberekėjo tikrintis medicinos įstaigoje.

1920 m. priimtas Kauno miesto komendanto įsakymas, pagal kurį prostitutėms buvo uždrausta laisvai gyventi mieste, todėl visos šios profesijos atstovės turėjo apsigyventi Mažojo Vilniaus, Gardino ir Nemuno-Kranto gatvėse, o taip pat tų gatvių skersgatviuose. Tačiau, nuolat didėjant gyventojų skaičiui ir butų poreikiui miesto centre, prostitutės buvo iškeltos iš geresnių butų ir apgyvendintos sugriuvusiuose, sanitarinių reikalavimų neatitinkančiuose butuose. Dėl šių priežasčių daugelis prostitučių pasirinko darbą gatvėje, t.y. ėmė plisti nelegali prostitucija. Legalių prostitučių skaičius pradėjo didėti tik tada, kai buvo nutarta leisti prostitutėms apsigyventi didesniame miesto plote.

Prie legalios prostitucijos panaikinimo Lietuvoje daug prisidėjo ir įvairūs visuomeniniai judėjimai, ypač išskirtina Lietuvos abolicionistų draugija. **G. Petkevičiaus** iniciatyva 1920 m.

¹⁵ Skapcevičius V., Maksimaitis V. Prostitucijos socialiniai, teisiniai ir istoriniai aspektai.//Teisės apžvalga. 1990. Nr.3. P.35.

¹⁶ Laikinosios vyriausybės žinios. 1919, Nr.63.

¹⁷ Kontrolės knygutė.// Lietuvos centrinis valstybinis archyvas.

rugsėjo 8 d. Kaune įvyko šios draugijos steigiamasis susirinkimas, vėliau draugijos skyriai buvo steigiami įvairiuose Lietuvos miestuose.

Už nustatytą taisyklių nesilaikymą buvo baudžiama pagal Baudžiamojo statuto 528 straipsnį. Taip pat Kauno miesto Sveikatos apsaugos komitetas pasisakė už tai, kad būtų išsiųstos už demarkacijos linijos visos prostitutės, kurios nėra Lietuvos pilietės arba yra atvykusios iš okupuotų žemių. Vykdam šį nutarimą iki 1921 m. sausio 15 d. Kaune buvo įregistruotos 129 prostitutės, iš kurių 58 buvo išsiųstos už demarkacijos linijos kaip ne Lietuvos pilietės.

1920 –1939 metais į Laikinąją sostinę verstis prostitucija atvykdavo moterys tiek iš tolimojo, tiek iš artimojo užsienio (Vokietijos, Latvijos). Tiesa, lietuvių prostitutės taip pat dažnai išvykdavo dirbti į užsienį. **J.Beleckas** savo žurnalistinio tyrimo metu (tyrimas publikuojamas knygoje “Nuodėmių gatvė”) nustatė, jog beveik visos moterys šią profesiją pasirinko inspiruotos tam tikrų įvykių arba prostitucijos link buvo pastūmėtos joms didelę įtaką turėjusių žmonių. J.Beleckas pabrėžė, jog nei viena iš jo kalbintų moterų nebuvo patenkinta savo veikla. Kaip liudijo tyrinėtų prostitučių likimai, beveik nei viena iš šia veikla užsiiminėjusių moterų nesusikurdavo normalios egzistencijos ir dažniausiai savo gyvenimą baigdavo tragiškai. Jo nuomone, beveik visos prostitutės buvo alkoholikės arba narkomanės, todėl, nutraukusios vertimąsi prostitucija, jos niekur negaudavo darbo ir dažniausiai būdavo priverstos grįžti prie ankstesnės profesijos arba savo dienas baigdavo savižudybe.

Prostitučių priežiūros klausimą Tarpukario Lietuvoje sprendė Sveikatos Globos komitetas, dirbantis prie apskrities viršininkų. Doros brigados viršininko pareiga buvo prižiūrėti prostitutes, kad jos būtų suregistruotos į knygas ir naudotųsi medicinos priežiūra. Taip pat buvo valdžios apmokamas gydytojas, kuris dvejetą kartų tam tikrame kabinete priiminėjo ir apžiūrėdavo prostitutes. Susirgusios registruotos prostitutės buvo gydomos valdžios lėšomis.

Taigi, įvertinus valdžios pastangas, atrodytų, kad medicininė priežiūra prostitutėms buvo visapusiškai užtikrinta. Kaip rodo praktika, tai neužkirto kelio venerinių ligų plitimui. Jau 1920 metų pabaigoje buvo išplatintas Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos apsaugos departamento raštas, kuriame apskričių gydytojai buvo raginami pradėti energingą kovą su venerinių ligų plitimu. Tai pristabdė ligų plitimą, tačiau neužkirto joms kelio. 1928 sausio 18 d. Kauno miesto Valdybos informaciniame pranešime pateikiami tokie skaičiai: “176 prostitučių 1927 metais buvo susirgusios veneros ligomis – 132 sifiliu ir 44 triperiu.”¹⁸. Apie dideles pastangas ir lėšas siekiant pažaboti ligų plitimą bei suregistruoti prostitutes galima spręsti ir iš to meto Lietuvos spaudos. Štai viename 1932 metų laikraštyje teigiama, kad išlaidos, skirtos venerinių ligų prevencijai ir prostitučių registracijai, yra visai bereikalingos, nes paleistuvavimas nuo tos priežiūros nesumažėja ir apsikrėtimas venerinėmis ligomis nuo to nesidaro mažesnis, o

¹⁸ Kauno Miesto Valdybos informacijos biuras. Prostitucija Kaune. Kaunas, 1928, P.21-23.

slaptosios neįregistruotos prostitutės, kurių Kauno mieste yra ne mažiau kaip 500 ir tarp jų apkrėstos venerinėmis ligomis 70 proc. tai yra 350, gali apkrėsti per metus apie 300 asmenų kiekviena, arba iš viso apie 10 000 vyrų¹⁹. Taigi, jeigu tikėtume laikraščio duomenimis, 1932 metais dvi iš trijų Kaune dirbusių prostitučių sirgo venerinėmis ligomis.

Kaip jau buvo minėta, Tarpukario Lietuvoje buvo paplitusi gatvės prostitucija. Tai sudarė palankias sąlygas vystytis sąvadavimui. Ir iš tikrųjų sąvadavimas Tarpukario Lietuvoje buvo gana pelningas verslas. To laikotarpio spaudos duomenimis, kai kurie sąvadautojai išlaikydavo po 4-6 prostitutes. Už išlaikymą iš kiekvienos imdavo po 30 litų už parą. (brangiau negu tuo metu vienas prabangiausių Kauno viešbučių „Metropolis“ iš savo gyventojų). Galima paskaičiuoti: sakykime, žmogus išlaikė 5 prostitutes, už tai per metus surinkdavo iš vienos 10 650 litų, iš penkių – 53 250 litų. Jeigu prostitučių ir savo šeimos išlaikymui išleisdavo 23 250 litų, tai per metus likdavo 30 000 litų. Per kelis nepriklausomybės metus sąvadautojai gavo po kelis šimtus tūkstančių litų pelno²⁰.

Laikinosios sostinės policijos pareigūnai skundėsi ne tik dideliu darbo krūviu, bet ir materialine savo padėtimi, kuri vertė pačius įstatymų sergėtojus dažnai jiems nusižengti. Tai dar kartą patvirtina išvadą, jog eiliniai policininkai prostituciją toleravo ir todėl nelabai stengėsi ją kontroliuoti. Beje, daliai policijos pareigūnų viešnamiai bei pavienės prostitutės buvo ir neblogas papildomų lėšų šaltinis. O tai dar vienas rimtas argumentas, kodėl ne visos prostitutės patekdavo į sąrašus. Tokia policijos korupcija tik skatindavo slaptąją prostituciją bei slaptųjų viešnamių veiklą ir apsunkindavo kovą su jais.

Statistinių ir kitokių šaltinių apie prostituciją Nepriklausomoje Lietuvoje yra nemažai, tačiau iki šiol jie yra neištyrinėti, o duomenys neįvertinti. Ši aplinkybė verčia jais naudotis labai atsargiai, vengiant skubotų išvadų. Tačiau kai kurie pastebėjimai yra akivaizdūs. Svarbiausias jų – statistika, nagrinėjant tarpukario Kauno prostituciją, yra vienas nepatikimiausių šaltinių. Antra vertus, bet kuri statistika yra santykinė, t.y. tikrasis nusikaltimų skaičius tyrinėtojiui visuomet lieka nežinomas²¹. Taip pat reikia pastebėti, kad nesinaudojant statistikos duomenimis būtų neįmanoma susidaryti bet kokio vaizdo apie Tarpukario Lietuvoje buvusią prostituciją ir sąvadavimą.

Nebuvo išvengta problemų ir dėl skirtingų statistinių žinių šaltinių bei policininkų nesugebėjimo tiksliai kvalifikuoti nusikaltimus. Štai 1926 metais policija Lietuvoje užregistravo 26 žmogžudystes, tuo tarpu Piliečių apsaugos departamentas – 8²². Kita problema – statistinių žinių šaltiniai. Iki 1930 m. lapkričio 21 d. nebuvo vieningos instrukcijos, kuria vadovaujantis

¹⁹ Kauno prostitutės kasmet gali apkrėsti 10000 vyrų. // Lietuvos žinios. 1932 01 23 .

²⁰ Gatvės mergaitės pastatė namą. // Diena. 1929 09 01.

²¹ Sirutavičius V. Nusikaltimai ir visuomenė XIX a. Lietuvoje. Vilnius, 1995. P.12.

²² Budrevičius K. Policijos statistikos žinios. // Policija. 1928, Nr.1. P.27.

turėjo būti vedama nusikaltimų statistika. Minėtą dieną buvo išleistas Piliečių apsaugos departamento direktoriaus įsakymas, kuriuo nurodoma, jog statistinių žinių šaltiniai yra nusikaltimų registracijos ir sulaikytų asmenų knygos. Tačiau, kaip galima pastebėti iš archyvuose saugomų dokumentų, dažnai, sudarinėjant statistikos suvestines, šio įsakymo nebuvo paisoma.

Besiverčianti prostitucija moteris privalėjo registruotis, nes pagal Baudžiamojo statuto 528 str. galėjo būti nubausta areštu arba bauda ne daugiau kaip 2500 litų. Lietuvoje buvo draudžiama laikyti viešuosius namus, nors tik nuo 1935 m. tai reglamentuota Baudžiamojo statuto 524¹ str. ir už tai numatyta bausmė kalėti sunkių darbų kalėjime iki 3 metų.

Prostitutėms buvo nustatytos gana griežtos elgesio taisyklės: norėdamos išeiti į miestą jos privalėjo pranešti šeimininkei. Joms draudė lankytis teatruose. Prostitutės privalėjo du kartus per savaitę tikrintis sveikatą pas gydytoją. Kaip teigia **V.Sirutavičius**, tokia kontrolės sistema pavertė prostitutas ypatinga socialine grupe.

P. Minkevičiaus nuomone, registracijos sistema nieko gero nedavė. Jis rašė: „prostitucių skaičius ne tik nemažėja, priešingai, didėja. Policija, kuri kiekvieną dieną naujai, pripuolamai pagautas merginas įregistruoja, parūpina profesionaliai prostitucijai naujų aukų, o uždėdama joms gėdos antspaudą, beveik atima galimybę joms grįžti į doros kelią. Kadangi daugiausiai į policijos rankas pakliūna jaunos nepatyrusios merginos, tai galima sakyti, kad registracijos sistema atsitiktinai užsiėmusias prostitucija merginas paverčia profesionaliomis prostitutėmis”.²³

Apie Lietuvos valdžios pastangas įveikti prostituciją rodo norminiai ir nenorminiai aktai, priimti Lietuvos Respublikos Vyriausybės, atskirų valstybės institucijų, visuomeninių judėjimų, dorovei Lietuvoje stiprinti. Įtakos turėjo ir tarptautinių teisės aktų ratifikavimas. Lietuvoje buvo priimti teisės aktai, vienaip ar kitaip reglamentuojantys prostituciją: Emigracijos įstatymas, 1932 m. Kino filmų cenzūros įstatymas, 1919 m. spaudos įstatymas, Lietuvos muitinės įstatymas.

Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą prostitucija buvo griežtai uždrausta. Tarybinėje Lietuvoje buvo stengiamasi parodyti, kad tokie asocialūs reiškiniai kaip prostitucija valkatavimas neegzistuoja. Buvo stengiamasi slėpti prostitucijos faktus. 1940 m. Sovietų sąjungai aneksavus Lietuvą pradėjo galioti RTSFR baudžiamasis kodeksas. Jame dėmesys buvo akcentuojamas ne į pačią prostituciją, o į prostitutės veiklos išnaudojimą. Tarybų Sąjungos valdžia konstatuodavo žymaus prostitucijos verslo sumažėjimo faktą ir siūlė organizuoti priemones, padedančias visiškai išnaikinti šį reiškinį.²⁴

1941 m. birželio 14 – 18 d. iš Lietuvos kartu su kitais „socialiai pavojingais elementais“ buvo išstremtos 449 prostitutės,²⁵ todėl valdžia galėjo tvirtinti, kad Tarybų Lietuvoje išspręsta dar

²³ Skapcevičius V., Maksimaitis V. Prostitucijos socialiniai, teisiniai ir istoriniai aspektai.//Teisės apžvalga. 1990, Nr.3. P.36.

²⁴ Максимовски Е. Проститутки Москви. Москва, 1996. С. 78.

viena kapitalistinių valstybių neišgyvendinama yda – prostitucija. Tai buvo tvirtinama ir oficialiuose VRM pareigūnų, ir masinių informavimo priemonių pranešimuose. Tačiau tokie skambūs pranešimai neatitiko realios situacijos. Visų pirma, prostitucija labai paplito pačioje valdžioje, nors tai buvo labai slepiama. Represinės priemonės prostitutės privertė slėptis pogrindyje. Prostitucija pasireiškė įvairiomis formomis: stočių prostitucija, rublinė prostitucija, o ypač išpopuliarėjo valiutinė prostitucija. Labai paplito nepilnamečių prostitucija. TSRS VRM duomenimis, net 15 proc. Maskvos prostitučių buvo profesinių mokyklų auklėtinės.²⁶ Taip pat paplito nauja prostitučių grupė, kurios apsvaigindavo ar kitaip suviliodavo vyrus siekdamas juos apiplėšti.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pasikeitus ekonominei, socialinei situacijai, atsivėrus sienoms į vakarus prostitucija labai paplito.

Apibendrinant prostitucijos ir sąvadavimo, kaip socialinių reiškinių, atsiradimą ir raidą Lietuvoje, galima teigti, kad jie yra labai stipriai susiję nuo pat prostitucijos atsiradimo momento. Noriu pabrėžti, kad būtent nuo prostitucijos, o ne nuo sąvadavimo, atsiradimo, kadangi prostitucija, mano manymu, turėjo atsirasti anksčiau negu sąvadavimas, o pastarasis atsirado vėliau, kai žmonės suvokė, kad iš teikiamų lytinių paslaugų galima uždirbti tam tikrą pelną. Kita vertus, reikia pastebėti, kad abu šie reiškiniai nuo pat jų atsiradimo pradžios iki šių dienų pasikeitė nelabai žymiai: kito žmonių mąstymas, išaugo miestai, paslaugų kaina, tačiau tiek prostitucijos, tiek sąvadavimo esmė išliko ta pati.

²⁵ Skapcevičius V., Maksimaitis V. Prostitucijos socialiniai, teisiniai ir istoriniai aspektai. //Teisės apžvalga. 1990. Nr.3. P. 37.

²⁶ Prostitucija Sovietų Sąjungoje. // Lietuvos aidas. 1990-09-28. Nr. 91.

III. PROSTITUCIJOS IR SĄVADAVIMO PREVENCIJA BEI TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Kaip žinome, **prevencija** – tai kelio užkirtimas neigiamoms pasekmėms dar jų užuomazgos stadijoje. Vienas iš svarbiausių kriminologijos uždavinių yra nustatyti negatyvių visuomenės gyvenimo reiškinių kilmę, priežastis ir nurodyti, kokiomis priemonėmis galima tas priežastis pašalinti. Prostitucijos ir sąvadavimo prevencija turi savitų bruožų.

Svarbu išsiaiškinti, kuo prostitucijos prevencija skiriasi nuo sąvadavimo prevencijos, kaip jos susijusios? Į minėtus klausimus ir pamėginu atsakyti šiame skyriuje.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, pats sąvadavimas nuo prostitucijos skiriasi tuo, kad sąvadavimas yra nusikalstama veika, o prostitucija Lietuvoje nėra nusikaltimas. Žiūrint iš šių pozicijų, galima daryti išvadą, kad sąvadavimo prevencijai gali būti naudojamos griežtesnės priemonės nei prostitucijai.

Kitas, mano nuomone, svarbus aspektas – tai prostitucijos ir sąvadavimo tarpusavio santykis. Kaip jau buvo minėta anksčiau, šie du reiškiniai yra labai glaudžiai susiję vienas su kitu. Čia galima išskirti 2 pozicijas:

1) žiūrint iš prostitucijos pozicijų – jie yra glaudžiai susiję, bet prostitucija gali egzistuoti ir atskirai;

2) žiūrint iš sąvadavimo pozicijų – šie du reiškiniai yra neatsiejami, nes sąvadautojas tikrai negali užsiimti šuo verslu neturėdamas priklausomų prostitučių, kurias galėtų pardavinėti.

Manau, kad ir prevencijai svarbu, kurias pozicijas pasirinksiu, nes pasirinkus pirmąją poziciją ir bandant užkirsti kelią vien tik prostitucijos plitimui, bus taikomos vienokios prevencijos priemonės, o pasirinkus antrąją poziciją ir bandant užkirsti kelią ne tik prostitucijai, bet ir sąvadavimui,– bus taikomos kitokios prevencijos priemonės.

Savo darbe, kalbėdamas apie prevenciją, pasirinkau antrąją poziciją, kadangi ji, mano nuomone, yra platesnė bei veiksmingesnė, nes šiuo metu prostitucija atskirai, be vienokios ar kitokios sąvadavimo formos, beveik neegzistuoja. Be to, prostitucija ir sąvadavimas kartu yra pavojingesnis reiškinys, negu prostitucija atskirai, kadangi esant sąvadavimui dažnai atsiranda prievartos ar smurto elementai.

Analizuojant klausimus susijusius su prevencija, būtina pažymėti, kad ji gali būti individuali ir bendroji. Kadangi šiuo atveju kalbama apie prostituciją ir sąvadavimą kaip reiškinius, paplitusius Lietuvos Respublikoje, todėl manyčiau, būtų tikslinga aptarti bendrosios prevencijos priemones.

Pirmiausiai, kalbant apie bendrąją prevenciją, būtina išsiaiškinti kaip reiškinį, kuriam taikoma prevencija, reglamentuoja įstatymai ir kiti teisės aktai. Tai parodo valstybės politikos kryptį bei požiūrį į patį reiškinį.

Aukščiausią teisinę galią Lietuvoje turinčio teisės akto, Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 18 straipsnyje nustatyta, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines. Ši nuostata reiškia, kad valstybė saugo ir gina kiekvieno žmogaus gyvybę, laisvę, saugumą, privataus gyvenimo neliečiamumą ir kitas prigimtines teises ir laisves. Konstitucijos 48 straipsnio 3 dalis draudžia priverčiamąjį darbą. Iš vienos pusės Konstitucija garantuoja asmenų, užsiimančių prostitucija, teises ir laisves, o iš kitos – drausdama priverčiamąjį darbą, draudžia kam nors versti kitą asmenį ką nors dirbti. Sąvadavimo atvejais dažniausiai pasitaiko, kad sąvadautojai verčia moteris užsiiminėti prostitucija. Tokiu atveju jau Konstitucija yra kaip viena iš bendrosios prevencijos priemonių. Tuo labiau, kad Konstitucija yra tiesioginio taikymo aktas.

Tokias pačias teises nustato ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 1995-04-27 d.²⁷

Po paskutiniaisiais metais visame pasaulyje kilusių skandalų dėl vaikų pornografijos, šiemet birželio 10 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį Protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos²⁸. Protokolo 1 straipsnyje nurodoma, kad valstybės, šio protokolo šalys, draudžia vaikų pardavimą, vaikų prostituciją ir vaikų pornografiją, kaip numatyta šiuo protokolu. Taigi, vaikų prostitucija Lietuvoje draudžiama. Tokiam draudimui užtikrinti Lietuvoje yra numatyta ir baudžiamoji atsakomybė. Tiesa, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LR BK) nėra išskirta būtent vaikų prostitucija, o yra numatyta nepilnamečių asmenų prostitucija, kuri apima ir vaikų prostituciją. Baudžiamosios teisės normas, susijusias su prostitucija ir sąvadavimu, aptarsiu kitame skyriuje, kadangi manau, jog jas reikia panagrinėti plačiau, nes būtent tam tikrų veikų kriminalizacija ar dekriminalizacija parodo valstybės požiūrį tų veikų atžvilgiu.

Manyčiau, kad analizuojant įvairias prevencines priemones, skirtas prostitucijos reiškinio paplitimo mažinimui, būtina paminėti ir ne taip seniai Lietuvoje priimtą ATPK **182¹ straipsnio** papildymą, reglamentuojantį prostitucijos paslaugas perkančių klientų elgesį ir numatantį tokiems asmenims administracinę atsakomybę. Šio straipsnio pažeidimas užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų litų. Pakartotinai nusikaltęs asmuo, baudžiamas bauda nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų arba administraciniu areštu iki trisdešimties parų.²⁹ Mano nuomone, nors tai tik nedidelis žingsnis link prostitucijos paplitimo kontroliavimo, tačiau jis

²⁷ Valstybės žinios 1995, Nr.40-987.

²⁸ Valstybės žinios 2004, Nr. 108-4037.

²⁹ http://www.tm.lt/?item=taktai_list&aktoid=26&strnr=182-1 (2005 12 02)

labai pozityvus: juk iki šiol visa atsakomybė tekdavo prostitucija besiverčiančioms moterims ar vyrams, o klientai visada likdavo nuošalyje. Drįsčiau prognozuoti, kad pagal šį LR ATPK straipsnį (t.y. jo papildymą) nebus daug nubaudžiamą asmenų, perkančių seksualines paslaugas, vien tik dėl to, kad norint įrodyti minėtą faktą, reikia užfiksuoti pinigų perdavimo momentą, būtent už tokias paslaugas, arba tokių paslaugų teikimo momentą. Remiantis tiesiogiai šį darbą dirbančių pareigūnų nuomone, galima teigti, kad tai yra ypač sunku užfiksuoti. Tai patvirtina ir tas faktas, kad nuo šio straipsnio papildymo iki tiriamojo laikotarpio nustatyti ir nubausti tik du asmenys, atlygintinai naudojęsi prostitucijos paslaugomis.

Lietuvoje, nors kalbama gana daug, bet iš ties svarbių veiksmų, susijusių su prostitucijos prevencija, atliekama mažai. Be jau paminėtų teisės aktų ir dar kelių tarptautinių dokumentų galima išskirti šiuo metu galiojančią prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 – 2004 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr.62³⁰. Strateginis šios prevencijos programos tikslas, kaip nurodoma 6.1 punkte, yra kompleksiškai šalinti prekybos žmonėmis ir prostitucijos priežastis ir sąlygas, sukurti prevencijos priemonių sistemą, užkertančią kelią prekybai žmonėmis ir prostitucijai. Iš to matyti, kad pagrindinis dėmesys šioje programoje skiriamas kovai su prekyba žmonėmis. Toks valstybės požiūris, manyčiau, iš dalies yra neteisingas.

Iš vienos pusės – kovoti su prekyba žmonėmis yra būtina ir tai tikrai turi padėti užkertant kelią prostitucijai, tačiau prekybos žmonėmis prevencija gali būti kaip viena sudedamoji prostitucijos prevencijos dalių arba atskira programa. Tuo tarpu sujungiant šiuos du reiškinius į vieną programą, negalima išskirti kažkurio labiau, nes skiriasi jų specifika – prekybos žmonėmis prevencija yra svarbesnė iš baudžiamosios teisės pozicijų, o prostitucijos prevencija reikšmingesnė socialiniu požiūriu, nes šis neigiamas reiškinys yra labiau paplitęs, su juo susiduria daugiau visuomenės narių (susiduriama nebūtinai tiesiogiai – apie prostituciją dažniau rašo spaudos leidiniai, rodo televizijos programos).

Šios programos 7 punktas numato taktinius jos tikslus. Šiuos tikslus galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmai grupei priskirčiau tikslus, numatančius būtinybę sukurti teisinę bazę kovai su korupcija ir prekyba žmonėmis bei vystyti tarptautinį bendradarbiavimą. Tokie tikslai būtų:

- 1) parengti teisės aktus, atitinkančius Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos, Europos Tarybos, Europolo, kitų tarptautinių institucijų nustatytus prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos reikalavimus;

- 2) išanalizuoti ir apibendrinti užsienio patirtį nusikaltimų, susijusių su prekyba žmonėmis ir prostitucija, atskleidimo ir prevencijos klausimais, galimybes ja pasinaudoti;

³⁰ Valstybės žinios 2002, Nr.6-231.

3) plėsti tarptautinį bendradarbiavimą užkertant kelią prekybai žmonėmis ir prostitucijai.

Šie tikslai parodo programos kryptingumą ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginį mąstymą – šiuo metu pasaulyje vykstančios globalizacijos kontekste, kovojant vien tik kurioje nors vienoje valstybėje su tam tikrais neigiamais reiškiniais, jų paveikti beveik neįmanoma. Dėl šios priežasties būtina stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą.

Antrai grupei priskirčiau tikslus, kuriais numatoma šalinti prekybos žmonėmis ir prostitucijos padarinius. Tokie tikslai yra:

1) sukurti socialines, psichologines ir teisine paramos prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms sistemas;

2) šalinti kriminalinių procesų padarinius – silpninti ir likviduoti specializuotas organizuotas grupes, nusikalstamus susivienijimus, persekioti juos, užtikrinti, kad jų nariai neišvengtų atsakomybės;

3) nustatyti turtą, pajamas, gautus iš neteisėtos veiklos (susijusios su prekyba žmonėmis ir prostitucija) ar naudojamus tai veiklai plėtoti, taikyti už šią veiklą sankcijas įstatymo nustatyta tvarka.

Ši grupė yra skirta mažinti jau esamų padarinių sunkumą. Kitaip sakant, ji numato tikslus kovai su prekybos žmonėmis ir prostitucijos pasekmėmis. Manychiau, kad iš vienos pusės tai nėra tikroji prevencija, nes vien tik kovojant su pasekmėmis, jų priežasties (šiuo atveju – prekybos žmonėmis ir prostitucijos) nesumažinsime. Tačiau iš kitos pusės – tokios priemonės kaip prekybos žmonėmis ar prostitucijos aukų socialinė reintegracija ir turto, gauto iš prekybos žmonėmis ir prostitucijos, cirkuliavimo apsunkinimas, gali padėti apriboti tuo besiverčiančių nusikalstamų grupuočių veiklą, o tai jau neabejotinai galima priskirti prie prostitucijos prevencijos. Būtent šiuo aspektu, manau, pastaroji tikslų grupė yra reikšminga prostitucijos prevencijai. Prostitucijos aukų reintegracijos srityje daugiausiai nuveikia nevyriausybinių organizacijų, kurių veiklą aptarsiu šiek tiek vėliau.

Be to, šios grupės 2 ir 3 tikslai turėtų padėti apribojant sąvadavimą, kuris yra labai priklausomas nuo sąvadautojo galimybės naudoti pinigus, gautus iš neteisėtos veiklos – reikia išlaikyti prostitutes, vairuotojus, mokėti duokles nusikalstamoms grupuotėms ir pan. Todėl, apribojus sąvadautojo turtines teises, būtų apsunkintas jo veiklos vystymas. Įstatyminė bazė tokioms priemonėms iš dalies yra – tai Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas³¹. Tačiau remiantis šiuo įstatymu turtinių apribojimų asmeniui nustatyti negalima. Įstatymo 3 straipsnis numato 2 prevencines poveikio priemones, kurios gali būti taikomos pagal šį įstatymą:

³¹ Valstybės žinios 1997, Nr. 69-1731

- 1) oficialus perspėjimas;
- 2) teismo įpareigojimai.

Oficialųjį perspėjimą asmeniui gali įteikti įgaliotas policijos pareigūnas. Perspėjimu galima nurodyti asmeniui laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų. Teismas įpareigojimais gali uždrausti asmeniui lankytis tam tikrose vietose, susitikinėti su tam tikrais asmenimis. Kaip matyti, turtinių apribojimų negali nustatyti nei policijos pareigūnai, nei teismas. Tai turi būti nustatyta būtent įstatyme, kadangi nuosavybės neliečiamumą garantuoja Konstitucijos 23 straipsnis. Todėl programos tikslų, susijusių su turtiniais apribojimais, pasiekimui būtina dar pildyti įstatyminę bazę.

Galiausiai, trečiajai grupei priskirčiau tikslus, kurie yra tikrai prevenciniai, numatantys prekybos žmonėmis ir prostitucijos užkardymą. Šiai grupei priskirčiau tikslus:

- 1) sukurti socialinės pagalbos sistemas, trukdančias įtraukti į prostituciją vis naujus asmenis (nepilnamečius, bedarbius, smurtą ir seksualinę prievartą buityje patiriančias mergaites, moteris ir kitus);
- 2) vienyti valstybės ir visuomenės pastangas užkardyti prekybą žmonėmis ir prostituciją;
- 3) sukurti valstybinę asmenų, dingusių be žinios, paieškos sistemą;
- 4) sukurti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos, tyrimo ir atskleidimo informacinio aprūpinimo sistemą.

Būtent tikslai iš paskutiniosios grupės numato prevencines priemones kovai su prekyba žmonėmis ir prostitucija. Šių tikslų kryptingas vystymas leistų nors kiek sumažinti prostituciją, kaip neigiamą reiškinį. Visiškai išnaikinti prostitucijos jie nepadėtų, nes tai neįmanoma, tačiau, mano nuomone, valstybė, kuri dėl vienokių ar kitokių priežasčių atsisako legalizuoti prostituciją, turėtų skirti didesnę dėmesį ir šio reiškinio prevencijai. Bet taip nėra – šitai iliustruoja ir pastarieji keturi prostitucijos prevencijos programos tikslai, kurių vienas yra visiškai deklaratyvinio pobūdžio. Konkretesni yra tikslai, numatantys dviejų sistemų sukūrimą – socialinės pagalbos sistemos ir tyrimo bei informacinio aprūpinimo sistemos. Tuo tarpu dingusių be žinios asmenų, paieškos sistema su prostitucijos prevencija susijusi tik tiek, kiek ji padėtų užkirsti kelią prekybai žmonėmis. Visų šių sistemų sukūrimas nėra baigtas. Tam reikalingi pinigai ir investicijos, kurių trūksta.

Tačiau sakyti, kad prostitucijos prevencijos srityje Lietuvoje nieko nenuveikta, negalima. Visų pirma reiktų paminėti nevyriausybinių organizacijų darbą. Nuo 2002 metų Vilniuje veikia Socialinės atsakomybės centras. Kaip nurodo šio centro vadovė A. Miniotaitė,

2004 metų birželio mėnesį centre buvo reabilituojamos trys prostitutės.³² Kol kas šio centro veikla pasireiškia įvairių veiksmų koordinavimu – prostitučių nukreipimu į valstybės ar savivaldybės įstaigas, kurios pradžioje turėtų susitvarkyti dokumentus, nukreipdamos į gydymo įstaigas, padėdamos surasti joms gyvenamąją vietą. Ateityje planuojama, kad Socialinės atsakomybės centras prostitucijos aukoms siūlys ir darbo įgūdžių mokymus bei pagalbą susirandant kitą darbą. Jau dabar centre prostitucijos aukoms suteikiama psichologinė pagalba.

Tokios nevyriausybinės organizacijos turėtų vykdyti aktyvesnę veiklą ir tiek įstatymų leidžiamoji, tiek vykdomoji valdžios tai turėtų skatinti. Tuo tarpu dabartinė situacija yra tokia, kad nevyriausybinėms organizacijoms nesudarytos sąlygos vystyti tokios veiklos, o valstybinės institucijos turi svarbesnių uždavinių už prostitucijos prevenciją. Manau, kad dabartinę situaciją labai tiksliai apibūdina minėtosios prevencijos programos 11 punkte esanti nuostata, kuria apibūdinama esama situacija: „Lietuvoje šiai problemai dar neskiriama pakankamai dėmesio. Dar vyrauja nuomonė, kad merginos – priverstinės prostitucijos aukos – pačios kaltos dėl savo nelaimės. Dažnai į šią problemą žiūrima tik kaip į nelegalios migracijos problemą. Toks požiūris pasmerkia moteris būti visiškai beteisės svetimoje valstybėje, jos negali pasinaudoti jokiomis teisėmis ir apsaugos priemonėmis. Pagal tarptautinius teisės aktus priverstinės prostitucijos aukos – nukentėjusiosios, kurioms galioja visos žmogaus teisės“.

Tam, kad būtų padaryta kuo mažiau klaidų kuriant prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos priemones, būtina atsižvelgti į užsienio valstybių patirtį šioje srityje.

Kalbant apie Vokietiją, Ispaniją ir Italiją, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šiose šalyse prostitucija yra legalizuota ir kovojama tik su nepilnamečių ir prievartine prostitucija. Dėl šios priežasties ir prevencijos pobūdis jose skiriasi nuo Lietuvos. Palyginimui pasirinkau būtent šias valstybes, kadangi jos yra Europos Sąjungos senbuvės, be to, Vokietijoje prostitucija buvo legalizuota palyginti neseniai, todėl jos modelis yra dar artimesnis Lietuvai.

Vokietijoje galima išskirti keletą prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos požymių. Pirma, skiriamas ypatingas dėmesys liudytojų apsaugos programai. Valstybės lėšomis apmokama apsauga prekybos žmonėmis aukoms, kurios sutinka liudyti prieš nusikaltėlius. Tam, kad asmeniui būtų suteikta apsauga, reikia, jog jo parodymai būtų svarbūs ir jam ar jo šeimos nariams grėstų pavojus. Suteikiant apsaugą siekiama, kad kuo daugiau prekyba žmonėmis užsiimančių asmenų būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir taip pakelti šių veikų išaiškinamumą bei įbauginti kitus asmenis, dėl ko sumažėtų tiek prekybos žmonėmis tiek prostitucijos atvejų. Kita svarbi prevencijos priemonė Vokietijoje yra socialinė pagalba prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukoms. Šią pagalbą dažniausiai suteikia vietos savivaldos

³² Respublika. 2004 07 13, p.19.

įstaigos. Toks pavyzdys rodo, jog nevyriausybinėms organizacijoms galima perduoti šią globos funkciją ir jos su ta užduotimi sugeba susidoroti. Tiesa, čia reikia pastebėti, kad Vokietijoje vis tik susiduriama su viena problema gana dažnai. Kadangi pagalbą teikia savivaldybės įstaigos, kurios yra daugiau susiję su vietos bendruomene ir jų galios yra apribotos gana nedidele teritorija, tai šios įstaigos paprastai reikalauja, kad besikreipiantis asmuo būtų registruotas toje vietovėje. Ta problema buvo išspręsta pradėjus prekybos žmonėmis aukas registruoti Užsieniečių migracijos tarnyboje.

Ispanijoje, kaip ir Vokietijoje, suteikiant socialinę pagalbą susiduriama su problema dėl nukentėjusių gyvenamosios vietos. Kad galėtų suteikti tam tikrą pagalbą prostitutei, reikia, jog ši turėtų leidimą gyventi Ispanijoje. Leidimui gauti būtina pateikti pasą. Čia dažniausiai ir būna problemų, nes prekiautojai žmonėmis ar sąvadautojai pasus iš prostitučių būna atėmę³³. Kaip ir Vokietijoje, taip ir šioje šalyje yra gerai išvystyta liudytojų apsaugos programa, kuri padeda kovoje su prekyba žmonėmis, o taip pat ir prieš nelegalią prostituciją.

Italija iš šių dviejų valstybių išsiskiria pirmiausia tuo, kad joje nevyriausybinių organizacijų veikla yra labai stipriai persipynusi su katalikiškųjų organizacijų veikla. Tai paaiškinama giliomis katalikybės tradicijomis šioje šalyje. Žiūrint iš tų pozicijų, padedant nukentėjusioms nuo prekiautojų žmonėmis ar sąvadautojų moterims vienas svarbiausių faktorių yra šių moterų pasitikėjimo įgijimas (tuo tikslu naudojamos ir anksčiau minėtosios liudytojų apsaugos programos Vokietijoje bei Ispanijoje), katalikų bažnyčios pagalba ir bendradarbiavimas yra labai svarbus dėl kelių priežasčių. Visų pirma, katalikų bažnyčia yra labai paplitusi visoje Europoje, visiems žinoma, todėl, pavyzdžiui, lietuvė, žinodama, kas yra katalikų bažnyčia Lietuvoje ir ko galima iš jos tikėtis, to paties tikėtis ir eidama į katalikų bažnyčią Italijoje ar Ispanijoje (tuo tarpu Lietuvos ir Ispanijos valdžios institucijos ar visuomeninės organizacijos gali labai skirtis). Tai suteikia daugiau pasitikėjimo Katalikų bažnyčia, nes vienoks ar kitoks nežinojimas žmogui visada sukelia tam tikrą baimę. Taip pat katalikų bažnyčios atstovai žinodami apie nukentėjusių pasitikėjimą galės lengviau bendrauti su jomis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta šiame skyriuje, galima pasakyti, kad Lietuvoje jau nemažai nuveikta prostitucijos prevencijos srityje, tačiau dar yra daug klausimų, kurių sprendimas kol kas tik formaliai deklaruojamas, o praktikoje jie lieka neišspręsti. Reikėtų daugiau dėmesio skirti nevyriausybinių organizacijų veiklai.

³³ http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20021025/visu_01.html 2004-04-18

IV. PROSTITUCIJOS IR SĄVADAVIMO BAUDŽIAMUMAS

Prostitucijos prevencijos priemonės aptariau ankstesniame skyriuje. Jame nagrinėjau tik tas valstybės taikomas priemones, kurios susijusios su abiejų subjektų gera valia – iš vienos pusės valstybė sutinka padėti asmenims, besiverčiantiems prostitucija, o iš kitos pusės šie asmenys sutinka nutraukti savo ankstesnę veiklą ir padėti valstybei užkertant kelią naujiems prostitucijos pasireiškimams. Kuomet tokio sutarimo pasiekti negalima dėl prostitucija užsiimančio asmens valios, tokių prevencijos priemonių taikyti neįmanoma. Reiškiniams, kurių neįmanoma paveikti kitomis priemonėmis, sureguliuoti valstybė gali naudoti prievartą. Prievartos taikymas pasireiškia numatant administracinę atsakomybę už tam tikrų veiksmų atlikimą ar neatlikimą. Pati griežčiausia poveikio priemonė, dar vadinama „ultima ratio“, yra baudžiamoji atsakomybė.

Administracinė atsakomybė yra tarpinė priemonė tarp baudžiamosios atsakomybės ir kitų prevencijos priemonių. Kalbant apie prostituciją ir sąvadavimą, galima pastebėti skirtingą įstatymų leidėjo požiūrį į šiuos reiškinius. Nei prostitucija, nei sąvadavimas Lietuvos Respublikoje nėra legalizuoti. Abu šie reiškiniai yra priešingi teisei. Įstatymų leidėjas, įvertinęs jų pavojingumą, pasielgė gana įdomiai – už vertimąsi prostitucija numatė tik administracinę atsakomybę, o sąvadavimą kriminalizavo.

Administracinė atsakomybė už vertimąsi prostitucija numatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – LR ATPK) **182¹ straipsnyje**³⁴. Už šio pažeidimo padarymą numatyta bauda (nuo 300 iki 500 litų), o už pakartotinumą – bauda (nuo 500 iki 1000 litų) arba administracinis areštas (iki 30 parų).

Vadovaujantis **LR ATPK 259¹ straipsniu**, tam įgalioti policijos pareigūnai turi teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus už pažeidimus, numatytus **LR ATPK 182¹ straipsnyje**.

LR ATPK 225 straipsnyje nustatyta, kad policija nagrinėja LR ATPK 182¹ straipsnio 1 dalyje numatytų administracinių teisės pažeidimų bylas. Administracinių teisės pažeidimų bylas, iškeltas pagal **LR ATPK 182¹ straipsnio 2 dalį**, nagrinėja teismas (LR ATPK 224 straipsnis).

LR ATPK 281 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad administracinio teisės pažeidimo byla, iškelta pagal **LR ATPK 182¹ straipsnį**, nagrinėjama pagal jo padarymo vietą. Administracinė atsakomybė yra numatyta tik už vertimąsi prostitucija. Sąvadavimas nėra administracinis teisės pažeidimas. **Iš LR ATPK 182¹ straipsnio dispozicijos ir skyriaus, kuriame**

³⁴ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, Vilnius. 2003m. P. 88

yra šis straipsnis, matyti, jog šio administracinio teisės pažeidimo objektas yra viešoji tvarka, t.y. verčiantis prostitucija pažeidžiama viešoji tvarka. Smulkiau apibūdinant tą viešąją tvarką, kuri pažeidžiama šiuo atveju, galima išskirti visuomeninę moralę, dorovę, socialines normas.

Objektyvioji šio administracinio teisės pažeidimo pusė pasireiškia aktyviais, priešingais teisei veiksmais (veika), vertimusi prostitucija. Įstatymų leidėjas, numatydamas administracinę atsakomybę už vertimąsi prostitucija, neįvardija pažeidimo subjekto lyties. Subjektas apibūdinamas tik pagal amžių – jam turi būti ne mažiau 16 metų. Be to, subjektu gali būti tik fizinis asmuo. Tuo tarpu subjekto lytis neturi reikšmės, šio straipsnio dispozicijoje kaip pažeidimo subjektas moterys neišskirtos. Pagal **LR ATPK 182¹ straipsnį** administracinė atsakomybė gali būti traukiami tiek vyrai, tiek moterys.

Subjektyvioji šio administracinio teisės pažeidimo pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, be to, aiškiai išreikštas tikslas – gauti materialinės naudos. Šio tikslo siekiama dar prieš lytinius santykius, todėl nebus vertimasis prostitucija, jeigu lytiškai santykiaujama be jokio atlygio, tik siekiant patenkinti savo lytinę aistrą.

182¹ straipsnio 2 dalyje numatytas kvalifikuojantis veikos požymis – pakartotinumasis. 2002 m. birželio 10 d., Nr. 13– K Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad vienas iš kvalifikuojančių **LR ATPK 182¹ straipsnio** sudėtų požymių yra vertimasis, t.y. versliškas turtinės naudos bet kokiomis formomis siekimas ar gavimas, todėl, anot Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, manytina, kad atsakomybė pagal šį straipsnį gali atsirasti šiais atvejais:

1) kai nustatomas turtinės naudos gavimo faktas už atlikimą ar realų siekį atlikti šio straipsnio dispozicijoje numatytą veiką (prostituciją).

2) kai prostitucija atliekama siekiant gauti turtinę naudą, t.y. šiuo atveju, kai nustatomas veiksmų, atitinkančių prostitucijos sąvoką, atlikimo faktas, tikslu gauti turtinę naudą.³⁵

Tuo remiantis **LR ATPK 182¹ straipsnio** prasme prostitucija suprantama kaip nuolatiniai veiksmai, kuriais siekiama gauti materialinės naudos už lytinius santykius. Nuolatiniai veiksmai suvokiami kaip nuolatinis lytinis santykiavimas už atlygį ir tas atlygis yra pagrindinis, papildomas ar nuolatinis materialinės naudos gavimo šaltinis.

Visus šiuos požymius reikia įrodyti. Neginčijamą reikšmę įrodant padarytą pažeidimą turi policijos pareigūnų, dalyvavusių nustatant pažeidimą, tarnybiniai pranešimai, kurie pagal LR ATPK 256 straipsnį yra vertintini kaip „kitokie dokumentai“ ir yra įrodymai. Todėl visose administracinių teisės pažeidimų bylose (ypač tose, kuriose pažeidėjas neigia savo kaltę) tarnybinius pranešimus privalo surašyti be išimties visi policijos pareigūnai, dalyvavę nustatant

³⁵ Administracinių teismų praktika Nr.3 2002m. P.258 -259

administracinio teisės pažeidimo faktą. Taip pat reiktų paminėti, kad papildomais įrodymais laikomi ir įvairūs skelbimai apie teikiamas seksualines ar “bendravimo”, masažo paslaugas arba užmaskuotas pažintis, kurie skelbiami spaudoje arba internetinėse svetainėse.

Kaip jau minėjau, sąvadavimas nėra numatytas LR ATPK. Kita vertus, jis nenumatytas tiesiogiai. Netiesiogiai galima jį susieti su **LR ATPK 182 straipsniu**, kuriame numatyta administracinė atsakomybė už ištvirkavimo lindynių laikymą. Tačiau šis administracinis teisės pažeidimas apima tik labai nedidelę sąvadavimo dalį. Kad sąvadautoją būtų galima patraukti administracinę atsakomybę pagal minimą LR ATPK straipsnį, šis turi pats išlaikyti patalpas, kuriose prostitutės suteiktų lytines paslaugas klientams. Visų kitų atvejų (kuomet prostitutės dirba gatvėje, atvežamos pagal iškvietimą į kliento namus ir pan.) šis administracinis teisės pažeidimas neapima. Kita vertus, tai, ko neapima LR ATPK numatyti pažeidimai, yra baudžiama pagal LR BK. Baudžiamoji atsakomybė už sąvadavimą buvo numatyta senajame BK. Ji išliko ir naujajame BK.

Senojo BK 239 straipsnis be sąvadavimo numatė baudžiamąją atsakomybę ir už ištvirkavimui skirtų lindynių laikymą, už kurių laikymą ir tuo metu jau buvo numatyta administracinė atsakomybė. Vienintelis skirtumas, leidęs atskirti baudžiamąją atsakomybę nuo administracinės, buvo tai, kad baudžiamojon atsakomybėn lindynių laikytojas galėjo būti traukiamas, jeigu prieš tai jam per metus buvo paskirta administracinė nuobauda, t.y. ši norma buvo su administracine prejudicija. Tuo tarpu LR ATPK 182¹ straipsnio 2 dalyje numatytas kvalifikuojantis požymis – pakartotinumumas. Tai reiškia, kad asmuo jau anksčiau buvo trauktas administracinę atsakomybęn, jam buvo paskirta nuobauda, bet nuo nuobaudos paskyrimo praėjo daugiau kaip metai, o tai pagal LR ATPK 36 straipsnį reiškia, jog asmuo laikomas nebaustu administracine tvarka. Taigi, lemiamas faktorius galiojant senajam BK buvo tai, ar lindynės laikytojui paskirta administracinė nuobauda dar galioja (tuomet asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybęn), ar jau nebegalioja (tuomet asmuo traukiamas administracinę atsakomybęn).

Tame pačiame 239 senojo BK straipsnyje buvo numatyta ir baudžiamoji atsakomybė už sąvadavimą. Šio straipsnio 3 dalies dispozicija taip ir skambėjo – sąvadavimas prostitutijai. Šio nusikaltimo objektas – visuomenės moralė.

Objektyviai sąvadavimas, kaip veika, pasireiškia prostitučių ir klientų susitikimų organizavimu už atlygį. Kadangi sąvadavimas yra būtent prostitutijai, tai, manau, kad kvalifikuojant sąvadautojo veiką, pirmiausia reikia įrodyti, kad asmuo, kuriam jis sąvadavo, vertėsi prostitutija. Jeigu to įrodyti nepavyks, tuomet nebus ir sąvadavimo sudėties.

Subjektyvioji sąvadavimo pusė pasireiškia tiesiogine tyčia. Kaltininkas, suveddamas du asmenis turi suvokti, kad juos suveda būtent lytinių santykių atlikimui. Kitas svarbus momentas

– kaltininkas, suveddamas asmenis lytinių santykių atlikimui, turi siekti naudos sau, t.y. turi būti savanaudiškos paskatos. Dažniausiai tai pasireiškia dalies pinigų, kuriuos klientas sumoka už lytines paslaugas, paėmimu.

Šio nusikaltimo subjektu galėjo būti pakaltinamas 16 metų amžiaus asmuo.

Be sąvadavimo senajame BK įstatymų leidėjas buvo atskirai išskyręs įtraukimą į prostituciją. Už šią veiką baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta senojo BK 239 straipsnio 4 dalyje. Jeigu į prostituciją buvo įtraukiamas pilnametis pašalinis asmuo su jo sutikimu arba jo prašymu, tuomet kaltininkas baudžiamojon atsakomybėn galėjo būti traukiamas pagal senojo BK 239 straipsnio 3 dalį už sąvadavimą.

Įtraukimas į prostituciją kaip atskiras nusikaltimas galėjo būti kvalifikuojamas pagal 239 straipsnio 4 dalį tik tuomet, kai kaltininkas į šį verslą nesvarbu koku būdu įtraukdavo nepilnametį arba materialiai, tarnybiškai ar kitaip nuo jo priklausantį pilnametį asmenį. Kitais atvejais pilnametis asmuo į prostituciją turėjo būti įtraukiamas šantažo ar apgaulės būdu ar panaudojant psichinę ar fizinę prievartą, t.y. prieš nukentėjusiojo valią priverčiant jį užsiimti prostitucija. Tokia veika pavojingesnė, kadangi visi tokie asmenys yra labiau pažeidžiami, todėl už šią veiką įstatymų leidėjas buvo numatęs didesnę bausmę nei už sąvadavimą – laisvės atėmimas nuo trejų iki septynerių metų.

Naujajame BK išliko tos pačios normos, susijusios su sąvadavimo ir įtraukimo į prostituciją baudžiamumu. Pakito tik jų struktūra. **Naujojo BK 307 straipsnis** „Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos“ ir 308 straipsnis „Įtraukimas į prostituciją“ yra keturiasdešimt ketvirtame skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai dorovei“. Taigi, pirmas dalykas, kurį ištaisė įstatymų leidėjas, yra šių nusikaltimų objektas. Jeigu senajame BK jų objektu buvo visų pirma viešoji tvarka ir tik po to, kaip viešosios tvarkos sudedamąją dalį, objektu buvo galima laikyti dorovę, tai naujajame BK jau iš skyriaus pavadinimo galima spręsti apie tiesioginį šių nusikaltimų objektą.

Naujojo BK 307 straipsnio 1 dalyje šalia sąvadavimo prostitucijai atsirado pelnymasis iš kito asmens prostitucijos. Tokiu būdu įstatymų leidėjas pasirinko tarpinį variantą, kad praplėstų šio nusikaltimo subjektų ratą. Dalis autorių būtinu sąvadavimo požymiu laiko sistemingumą³⁶, pasižymintį ilgalaikiu vienaarūšių veiksmų atlikimu. Vadovaujantis tokia sąvadavimo samprata tampa sudėtingesnis sąvadautojo patraukimas baudžiamojon atsakomybėn, kadangi sulaikius sąvadautoją nusikalstamos veikos padarymo metu šis atlieka tik vieną veiksmą. Tam, kad jį patrauktų baudžiamojon atsakomybėn už sąvadavimą, tektų ieškoti papildomų įrodymų, jog jis ir anksčiau suvedinėjo asmenis lytinių santykių atlikimui, o nesuradus tokių įrodymų kaltininkas liktų nenubaustas. Tuo tarpu vienas svarbiausių

³⁶ Советское уголовное право. Часть особенная. Москва, 1981, р. 413.

baudžiamosios atsakomybės požymių yra ne bausmės dydis, o bausmės neišvengiamumas. Manau, kad tam, jog būtų išvengta tokių nebaudžiamumo atvejų, įstatymų leidėjas ir numatė baudžiamąją atsakomybę už vienkartinį sąvadavimą – pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos.

Be to, pelnymasis iš kito asmens prostitucijos yra platesnis už sąvadavimą dar ir tuo, kad norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už sąvadavimą, reikia įrodyti, jog būtent jis suvedė klientą ir prostitutę lytinių santykių atlikimui. Jeigu sąvadautojas sulaikomas įvykio vietoje, kuomet paima pinigus už prostitutės teikiamas ar suteiktas lytines paslaugas, tuomet tai įrodyti nėra sudėtinga – remiantis liudytojų (prostitutės ir kliento) parodymais ir kitais įrodymais galima užfiksuoti tai, kad klientas susisiekė su sąvadautoju, susitarė dėl pageidaujamų lytinių paslaugų ir kainos, o sąvadautojas atvedė klientui prostitutę ir paėmė pinigus už šios teikiamas ar suteiktas lytines paslaugas (pavyzdžiui, tai galima padaryti atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus). Kai klientas betarpiškai bendrauja su sąvadautoju, tai įrodyti nėra sudėtinga. Tačiau tais atvejais, kuomet sąvadautojas pats betarpiškai nedalyvauja, o tik sutaria su klientu telefonu ir nurodo, kuriai prostitutei vykti pas klientą, bei vėliau pasiima iš prostitutės dalį šios gautų pinigų, tampa sunku įrodyti, kad būtent kaltininkas suvedė klientą ir prostitutę. Tuo tarpu, kad jis gavo iš prostitutės pinigus, uždirbtus būtent iš prostitucijos, įrodyti yra lengviau. Tokiu būdu įstatymų leidėjas vėlgi stengiasi užkirsti kelią kaltininkui išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Galiausiai, pelnymasis iš kito asmens prostitucijos apima ne tik paties sąvadautojo veiką, bet ir jam padedančių asmenų – telefonu priiminėjančių klientų užsakymus asmenų, taksistų pristatančių prostitutes pas klientus ar klientus pas prostitutes ir kitų padėjėjų, veikas. Tai taip pat didina baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumą, nes, pavyzdžiui, pagal senąjį BK nebuvo galimybės patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenis, kurie telefonu priima klientų užsakymus (jeigu tai nebūna tas pats sąvadautojas).

Naujojo **BK 307 straipsnio 2 dalis** numato baudžiamąją atsakomybę už asmens gabenimą prostitucijai šio sutikimu į ar iš Lietuvos Respublikos. Ši norma svarbi tuo, kad joje numatyta veika objektyviai pasireiškia tuo, jog asmuo, gabenamas užsiimti prostitucija, sutinka su tuo, kad būtų gabenamas, t.y. vyksta savo noru. Tai užkerta kelią kaltininkams išvengti baudžiamosios atsakomybės tuo atveju, jeigu gabenamas asmuo įbauginamas ir ikiteisminio tyrimo ar teismo nagrinėjimo metu duoda parodymus, jog vyko savo noru. Senojo BK 131³ straipsnyje, numačiusiame baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis (tarp jų ir prekybą turint tikslą seksualiai išnaudoti ar priversti užsiimti prostitucija), tokio požymio nebuvo, kas leido kaltininkams įtakoti baudžiamųjų bylų nagrinėjimą darant poveikį nukentėjusiesiems.

Išskaidęs senojo BK 131³ straipsnį į du straipsnius naujajame BK (dabar BK 307 straipsnio 2 dalyje esanti norma, mano manymu, yra specialioji 147 straipsnio pirmoje dalyje

esančios normos atžvilgiu), manau, įstatymų leidėjas pasielgė teisingai, kadangi gabenimas prostitucijai nuo prekybos žmonėmis skiriasi tuo, jog prekybos žmonėmis atveju nusikaltimo objektas yra žmogaus laisvė, o gabenimo prostitucijai – dorovė. Juk gabenant asmenį paties sutikimu jo laisvė lyg ir nesuvaržoma.

Be gabenimo prostitucijai naujojo **BK 307 straipsnio 2 dalyje** yra numatyti dar du kvalifikuojantys požymiai – prostitucijos organizavimas ar vadovavimas jai. Šie požymiai išskirti, kadangi bet kokia organizuota nusikalstama veika yra žymiai pavojingesnė už padarytą spontaniškai.

Senajame BK buvo išskirtas tik nepilnamečių įtraukimas į prostituciją, tuo tarpu naujojo **BK 307 straipsnio 3 dalis** numato ir baudžiamąją atsakomybę už pelnymąsi iš nepilnamečio asmens prostitucijos. Ši nauja norma, manau, yra reikalinga, kadangi nepilnamečiai asmenys yra labiau pažeidžiami.

Asmens įtraukimas į prostituciją naujajame BK reglamentuojamas taip pat kaip ir senajame, tik naujajame BK ši norma įdėta į atskirą straipsnį, o ne tame pačiame straipsnyje kartu su sąvadavimu tik kitoje dalyje, kaip tai buvo senajame BK. Taip įstatymų leidėjas parodė įtraukimo į prostituciją svarbą: tai dažnam prostitucija besiverčiančiam asmeniui yra pradinis etapas, kai į šį verslą jis įtraukiamas ne savo noru, o vėliau dėl įvairių priežasčių toliau užsiima šia veikla. Būtent šioje pradinėje stadijoje užkirtus kelią prostitucijos plitimui, manau, tai labai stipriai atsilieptų visam prostitucijos verslui.

Pagal **LR BK 239 straipsnio 3 dalį** 1995–1997 metais baudžiamųjų bylų neiškelta, 1998 metais iškeltos 4, 1999 metais – 15, 2000 metais – 9 baudžiamosios bylos.³⁷ Per 2003 metų 4 mėnesius buvo užregistruoti 5 nusikaltimai 3 baudžiamosios bylos buvo baigtos nagrinėti.³⁸

Jeigu palygintume Lietuvos ir užsienio valstybių praktiką, pastebėtume, kad Norvegijos Baudžiamasis kodeksas numato, kad asmuo, kuris viešumoje nedviprasmiškai siūlo, tarpininkauja arba reikalauja prostitucijos paslaugų, baudžiamas bandomis arba laisvės atėmimu iki 6 mėnesių³⁹. Nuo 1999-ųjų baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiami ir prostitučių klientai Švedijoje. Toks įstatymas tuo metu buvo unikalus Europoje. Jis draudžia sekso paslaugas pirkti gatvėje, privačiuose klubuose ir masažo kabinetuose. Įsigaliojus šiam įstatymui, prostitutės gatvėse nebesulaukia klientų, nes kiekvienas, pasiūlęs seksualinius santykius už atlyginimą, laikomas nusikaltėliu. Tokia valstybės politika, kurią perėmė ir Lietuva, prostitucijos prevencijos srityje, manau, gali duoti teigiamų rezultatų, kadangi klientams, priešingai nei prostitutėms, yra svarbi ne tik bausmė, bet ir dorovinė šio reikalo pusė. Daugumai klientų,

³⁷ http://sos.vrm.lt:81/mod_richtext.php?pid=13 2004-03-15

³⁸ www.nplc.lt/stat/atas/ird/1g/1g200304.htm 2004-05-29

³⁹ <http://www.vaikunamas.lt/Duombaze/teisesaktai/uzsienio/norge.html> 2005-03-23

besinaudojančių prostitučių teikiamomis paslaugomis, už bausmę baisiau yra tai, kad apie jų „paslaptį“ sužinos kaimynai, draugai ar giminės.

Remiantis ta praktika, kuri iki tiriamojo laikotarpio susiklostė Lietuvoje, būtina pažymėti, kad dar negalime daryti skubotų išvadų, susijusių su naujojo įstatymo, numatančio klientų, perkančių seksualines paslaugas baudimą, efektyvumo, nes kol kas turime tik du realiai nubaustus administracine tvarka asmenis (šiuo metu tai vyrai). Todėl negalime spręsti, kaip šio įstatymo priėmimas įtakos prostitucijos reiškinių paplitimą.

Apibendrinant galima pasakyti, jog Lietuvos įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę už sąvadavimą, pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos, įtraukimą asmens į prostituciją, administracinę atsakomybę – už asmens vertimąsi prostitucija ir tokių paslaugų pirkimą. Atkreiptinas dėmesys, jog ir šie įstatymai nediferencijuoja šių teisės pažeidimų subjektų pagal lytį, o skirti tiek vyrams, tiek moterims. Būtina akcentuoti, kad Lietuvos Respublikoje vertimasis prostitucija nėra nusikalstama veika, todėl baudžiamoji atsakomybė nėra taikoma, o numatoma tik administracinė atsakomybė.

V. PROSTITUCIJOS VILNIAUS MIESTE KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ

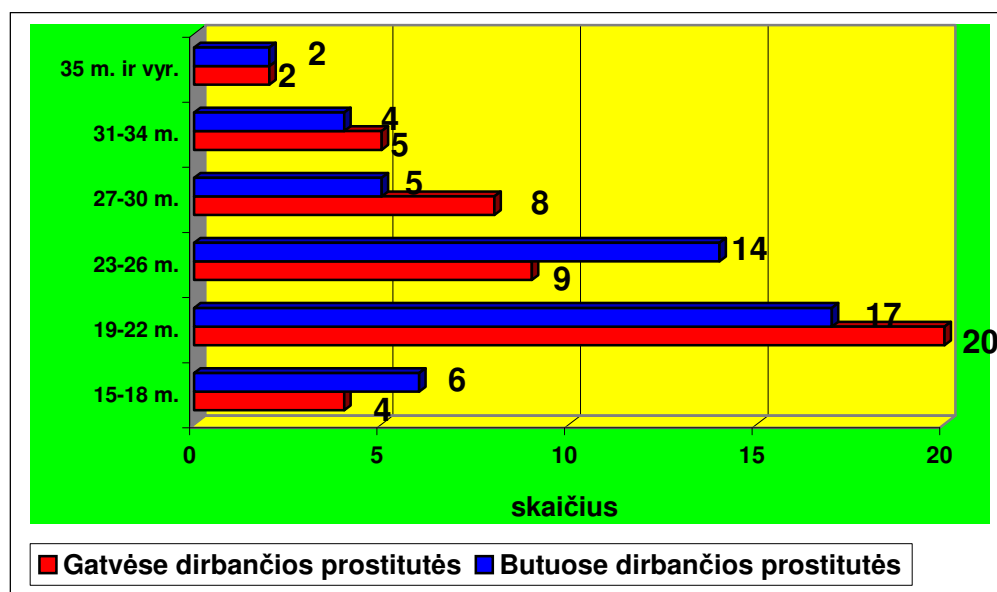
Atsižvelgiant į tai, kad pastaruoju metu sąvadavimo paplitimą labai sunku iširti, o ir neatmetant to fakto, kad šis nusikaltimas pasižymi dideliu latentišku, buvo nuspręsta magistro baigiamajame darbe daugiau dėmesio skirti prostitucijos reiškiniui, prostitucijos paslaugas teikiančių asmenų asmenybių analizei ir kt.

Tokiu būdu, **2005 m. kovo-lapkričio mėnesiais** Vilniaus mieste buvo apklaustos **48 merginos ir moterys, besiverčiančios prostitucija gatvėse** ir **48 merginos ir moterys, besiverčiančios prostitucija butuose**, o taip pat **2 vaikinai**, kurie siūlėsi teikti seksualines paslaugas už materialinį atlygį moterims ir **1 vaikinai, teikiantis paslaugas vyrams**. Taip pat naudojant interviu metodą, buvo apklausti **2 vyrai-klientai**, pirkę seksualines paslaugas iš prostitucija besiverčiančių merginų.

Gatvės prostitucija besiverčiančių apklaustų moterų ir merginų amžius yra nuo 15 metų. Viršutinę amžiaus ribą nurodyti sunku, kadangi, sudarant anketą, viršutinei amžiaus ribai pažymėti buvo pasirinkta 35 ir daugiau metų. Kaip nurodo sociologė **A.Sipavičienė**, prostitucijos versle dažniausiai dirba 18 – 30 metų moterys. Taip pat yra atvejų, kai prostitucija užsiima ir nepilnametės. Socialinių ligų konsultavimo centro „**Demetra**“ duomenimis, galima teigti, kad į prostituciją įtraukiamos ne tik jaunos moterys, bet ir vyresnės – iki 53 metų.⁴⁰ Butuose prostitucija užsiimančių merginų ir moterų amžius nuo 15 iki 30 metų. Tačiau galima paminėti, jog policijos reidų metu buvo sulaikytos dvi moterys vyresnės nei 35 metai: atitinkamai joms buvo 36 ir 37 metai (abi atvykėlės iš užsienio, t.y. Ukrainos ir Baltarusijos). Kaip matome iš pateiktų duomenų, prostitucija užsiimančių moterų ir merginų amžius yra įvairus – pradedant 15 metų, bet tai nereiškia, kad šiuo verslu užsiimančių prostitučių amžius yra būtent nuo 15 metų. Žinoma, jos gali būti ir jaunesnės. Įsitraukimo į prostituciją amžius mažėja ir dėl to, kad vartotojiška visuomenė tarsi verčia jas paklusti šiuo metu susiklosčiusioms tradicijoms, t.y. neatsilikti nuo bendraamžių savo išvaizda, apsirengimu, mobiliuoju telefonu. Tačiau reikia paminėti, jog nemažą jaunų prostitučių dalį sudaro ir tokios merginos, kurios verčiasi šiuo amatu todėl, kad reikia pinigų, išgyvenimui ar išlaikyti vaikus, ar tiesiog gauti pinigų reikiamai narkotikų dozei.

⁴⁰ Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas V.2004, P.33.

1 pav. Respondenčių pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Kitas pastebimas dalykas yra skirtingas respondenčių amžiaus grupių pasiskirstymas gatvėje ir butuose. Gatvėje siūlančių seksualines paslaugas nepilnamečių prostitučių tiriamuoju laikotarpiu pasitaikė nedaug – tik 4. Tuo tarpu butuose tokio amžiaus prostitučių teko sutikti 6. Nors skirtumas ir nedidelis, tačiau situacija yra tokia, kad gatvėje yra sunkesnės darbo sąlygos, sunkiau išlikti. Be to, manau, įtakos turi dar vienas veiksnys. Gatvėse dirbančios prostitutės suinteresuotos kuo mažesne konkurencija, todėl į savo tarpą stengiasi nepriimti jaunesnių „kolegių“, kurios nuviliotų didžiąją dalį klientų. Tuo tarpu butuose visiškai kitokia situacija – čia didesniu pelnu suinteresuoti savadautojai, kurie stengiasi į prostitucijos verslą įtraukti kuo jaunesnes prostitutas, kad šios pritrauktų daugiau klientų. Be to, dalis butuose dirbusių prostitučių po kiek laiko nesugebėdamos pritraukti klientų, išeina dirbti į gatves. Dėl šių priežasčių gatvėse dirbančių vyresnio amžiaus prostitučių yra žymiai daugiau nei butuose.

Pagal tautinę priklausomybę apklaustų gatvėse ir butuose dirbančių prostitučių pasiskirstymas toks: daugiausia tarp apklaustų gatvėse dirbančių prostitučių yra lietuvių - 10, rusių – 18, lenkių - 14, baltarusių – 6. Reikia paminėti, kad ankstesniais metais pasitaikydavo po kelias čigonų tautybės moteris, kurios versdavosi prostitucija, tačiau pastaruoju metu jų nebesutinkama.

Analizuojant butuose dirbančių prostitučių pasiskirstymą pagal tautinę priklausomybę, gavome sekančius rezultatus: lietuvių - 20, rusės – 9, lenkių - 12, baltarusės – 3, ukrainietės - 3, čigonė - 1.

Dar kartą reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad apklausa buvo atliekama Vilniuje, kuriame gyvena nemažai rusų ir lenkų tautybės žmonių. Dėl šios priežasties, remiantis apklausos

rezultatais, negalima kategoriškai tvirtinti, jog visos nelietuvių tautybės prostitutės yra atvykusios iš kitų valstybių (pavyzdžiui, Rusijos ar Lenkijos). Pastaruoju metu atvykstančių iš kitų šalių (pvz., Rusijos (tiksliau – Kaliningrado), Baltarusijos ir Ukrainos) srautas yra sumažėjęs dėl būtinybės turėti vizą. Tiriamuoju laikotarpiu buvo sulaikytos ir nubaustos tik 5 atvykėlės, iš kurių viena buvo iš Kaliningrado (Rusijos), viena iš Baltarusijos, trys iš Ukrainos.

Situacija pasikeitė po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą. Iki tol į Europos Sąjungos valstybes buvo sunkiau patekti, todėl daug vykstančių į šias šalis prostitučių likdavo Lietuvoje. Kai Lietuva įstojo į Europos Sąjungą, nemažai Lietuvoje dirbusių prostitučių pasinaudojo galimybe ir išvyko į Vakarų Europos valstybes, tikėdamosi ten gauti didesnę uždarbį.

Sąvadautojai į prostitučių tautybę beveik nekreipia dėmesio. Taip yra dėl kelių priežasčių. Visų pirma, prostitučių teikiamos paslaugos nereikalauja kalbos mokėjimo. Antra, su klientais bendrauja, nurodo adresą, kur vykti klientui (čia kalbant apie prostitutas, dirbančias butuose) operatoriai.

Visiškai kita situacija yra tarp elitinių prostitučių, kurių darbo specifika pasireiškia ne tik lytinių paslaugų suteikimu, bet ir bendravimu su klientu, dėl ko šios prostitutės turi suprasti ne tik vietinę tos valstybės, kurioje dirba, kalbą, be dar turi mokėti ir bent vieną papildomą užsienio kalbą, kas garantuoja didesnę galimybę susirasti bei pasirinkti mokesnius klientus, o tuo pačiu ir daugiau uždirbti.

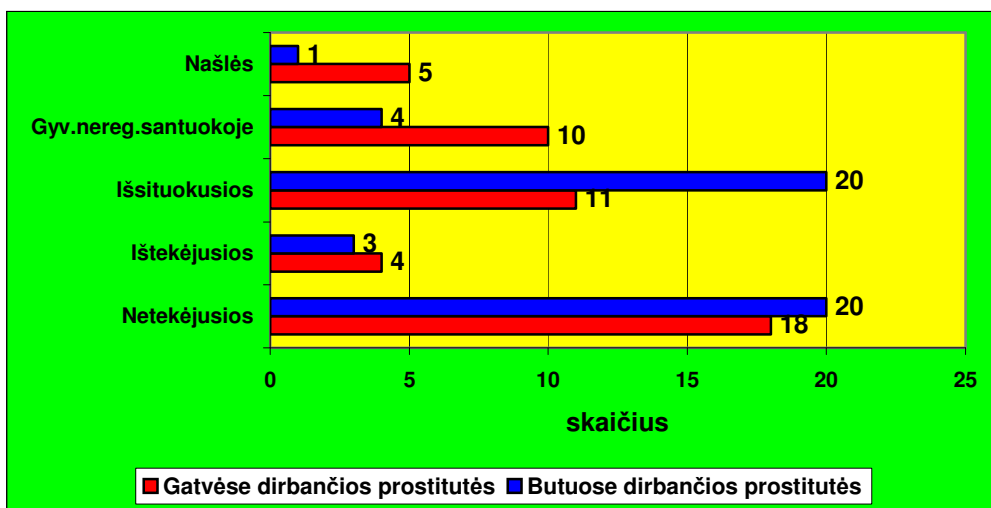
Kaip pastebime iš tyrimo metu gautų rezultatų, gatvėse dirbančios prostitutės yra žemo išsilavinimo: gatvėse dirbančių prostitučių turinčių pradinį išsilavinimą (4kl.) yra **6 (iš 48)**, pagrindinį išsilavinimą turinčių prostitučių yra **28 (iš 48)**, vidurinį (12kl.) išsilavinimą turinčių apklaustųjų moterų ir merginų – **10 (iš 48)**, spec. vidurinį išsilavinimą turinčių apklaustųjų – **4 (iš 48)**. Butuose dirbančių apklaustųjų prostitučių turinčių tik pradinį išsilavinimą, nebuvo. Pagrindinį (10kl.) išsilavinimą tarp apklaustųjų turi **11 (iš 48)**, vidurinį išsilavinimą – **19 (iš 48)**, spec. vidurinį išsilavinimą – **10 (iš 48)**, aukštesnį išsilavinimą turinčių moterų nedaug – iš visų **48 apklaustųjų** tik **4**, be to **2** moterys nurodė, kad yra įgijusios aukštąjį išsilavinimą.⁴¹ Iš anketinių duomenų matome, kad dauguma į šį verslą įsitraukiančių moterų nėra labai išsilavinusios. Labiau išsilavinusios moterys būna reiklesnės, vadinasi, kuo moteris, dirbanti tokį darbą, mažiau išsilavinusi, tuo labiau sąvadautojai gali ja manipuluoti, ji naivesnė, patiklesnė.

Daugiausia gatvėse ir butuose dirbančių prostitučių neturi šeimos, t.y. netekėjusios. Santykis tarp kitu kategorijų pasiskirstė beveik tolygiai. Gatvėse dirbančių netekėjusių prostitučių yra **18**, o butuose – **20**.

⁴¹ Reikia paminėti, kad moterys, turinčios aukštąjį išsilavinimą, buvo atvykėlės iš Ukrainos ir tokį savo elgesį motyvavo tuo, kad savo šalyje negali rasti darbo pagal savo specialybę ir dėl savo amžiaus (t.y. abi moterys buvo vyresnės nei 35 m.).

Dideliam netekėjusių prostitučių skaičiui įtakos turi ir sąvadautojų veiksnys. Sąvadautojai yra suinteresuoti, kad prostitucija užsiimanti moteris būtų kuo paklusnesnė ir nuolankesnė, vykdytų visus jų nurodymus. Aišku, kad prostitutė, kuri neturi kur gyventi, turi nedaug (arba visai neturi) artimųjų, yra lengviau pažeidžiama. Tokia moteris bus nuolankesnė už ištekėjusią ir turinčią vyrą moterį. Be to, vyras, sužinojęs apie žmonos užsiėmimą, gali kreiptis pagalbos į teisėsaugos institucijas, kuo taip pat nėra suinteresuoti sąvadautojai. Tačiau tiriamuoju laikotarpiu, buvo sulaikytos ir nubaustos 2 ištekėjusios moterys, kurios vertėsi prostitucija su sutuoktinių žinia: viena tai darė gatvėse, o kita vykdavo pagal iškvietimus. Svarbu pažymėti tai, kad abiem atvejais sutuoktiniai ne tik žinojo apie jų žmonių užsiėmimą, bet ir skatino juo verstis, nes abu yra nuolat vartojantys narkotikus ir anksčiau teisti. Abu vyrai teisinosi tuo, kad neranda darbo, dėl savo teistumo, o vogti nenori.

2 pav. Respondenčių pasiskirstymas pagal šeimines padėties

Ištekėjusių moterų (atitinkamai gatvėse – 4, butuose – 3) vertimąsi prostitucija galima paaiškinti tuo, kad jos tai daro jau nusivylusios „normaliu“ visuomeniniu gyvenimu. Jos nesirūpina savo socialine padėtimi. Dėl šios priežasties tokioms moterims sąvoka „ištekėjusi“ tereikia tik formaliąją pusę – jos kažkada susituokė, gyveno santuokoje, bet vėliau paliko vyrą ir šiuo metu santuokoje negyvena, tačiau liko (dažniausiai dėl pinigų stygiaus) neįteisintas skyrybų procesas. Šiuo atveju sąvoką „ištekėjusi“ reiktų skirti nuo sąvokos „gyvenanti santuokoje“. Neregistruotoje santuokoje atitinkamai gyvena: gatvėse dirbančios – 10, butuose - 4. Apie gatvėse dirbančių moterų sunkų gyvenimą, atvedusį jas į gatves, galima spręsti ir iš to, kad tarp apklaustųjų buvo 5 našlės, ir viena našlė dirbo pagal iškvietimus arba priimdavo klientus nuomojamame bute.

Kitas svarbus anketos klausimas buvo susijęs su veiksniais, įtakojusiais moteris pasirinkti šią profesiją. Nemažai apklaustųjų moterų kaip pagrindinę priežastį užsiimti prostitucija įvardino tai, kad reikėjo išlaikyti vaiką (-us). Iš apklaustųjų gatvėse dirbančių

prostitučių vaikus turi **20 (iš 48)**. Iš pastarųjų **8** iš visų apklaustųjų gatvėse dirbančių prostitučių nurodė turinčios net kelis vaikus. Atsižvelgiant į tai, kad, apklausos duomenimis, butuose dirbančios, jaunesnės prostitutės, netikėti buvo pastarųjų atsakymai, susiję su vaikais. **Iš 48** butuose dirbančių prostitučių - **12** turi vaikų, o kelios, dirbančių butuose, nurodė turinčios po du vaikus.

Lyginant tarpusavyje vieną anketos atsakymą su kitu, galima pastebėti kai kuriuos momentus, kurių paklausus tiesiai, prostitutės galbūt neatsakytų arba nurodytų. Štai, pavyzdžiui, iš **20** vaikus turinčių prostitučių dirbančių gatvėse, net **16** nurodė, kad vartoja narkotikus. Tai parodo, jog respondenčių atsakymai, nurodant veiksnius, pastūmėjusius jas išeiti dirbti į gatvę ar nurodant, kam reikalingi uždirbami pinigai, gali ne visiškai atitikti tikrovę, kadangi turinčios vaikų moterys kaip labiausiai tikėtiną veiksnį nurodo būtinybę išlaikyti vaikus. Tuo tarpu stipri priklausomybė narkotikams, mano nuomone, gali būti svarbesnė už vaikų išlaikymą.

Žiūrint iš sąvadavimo prizmės, manau, bent iš dalies galima paaiškinti ir tokį didelį turinčių vaikų prostitučių, kurios dirbtų butuose, kiekį. Vaikai (skirtingai nuo suaugusiųjų artimųjų) taip pat yra vienas iš svarbiausių veiksnių, kurių pagalba galima daryti didelę įtaką prostitutėms, grasinti joms. Kita vertus, tai, kad prostitutė turi vaikų, leidžia spėti apie dar vieną bruožą, susijusį su prekyba žmonėmis. Prekiautojai žmonėmis, gabendami prostitutes, siekia, kad toks gabenimas būtų kuo mažiau ap sunkintas. Vaikai, aišku, šiuo atžvilgiu yra našta. Kitas galimas variantas, kuris ir pasitvirtino, – prostitutės yra atvykusios iš kitų valstybių, o vaikai palikti namuose, pas gimines. Tokiu atveju jų teiginiai, kad pinigai reikalingi vaikų išlaikymui, pasitvirtina tik iš dalies.

Kaip jau minėjau anksčiau, sąvadautojams svarbus yra prostitučių nuolankumas ir paklusnumas. Be to, dažnai sąvadautojai, stengdamiesi prostitutei pasirodyti kaip jos globėjai, suteikia gyvenamąją vietą, už kurią vėliau ima mokėti, taip pasisavindami dar didesnę dalį jos uždirbtų pinigų. Todėl svarbu yra išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis gyvena prostitucija besiverčiančios moterys. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad daugiausia gatvėse dirbančių prostitučių neturi pastovios gyvenamosios vietos – **16 (iš 48)**. Tik **7** iš jų turi nuosavą būstą. Butuose dirbančios **10** prostitučių (**iš 48**) nurodė, kad neturi gyvenamosios vietos, ir **4** nurodė turinčios nuosavą būstą.

Be priklausomybės nuo sąvadautojo gyvenamoji vieta vėlgi leidžia spėti apie prostitutės sėslumo faktorių – vietinė ji ar atvykusi. Kad prostitutė yra vietinė, galima spėti iš to, jog jos gyvenamoji vieta yra nuosavas, tėvų ar vyro būstas, o kad prostitutė yra atvykusi, galima teigti, jeigu ji nuomojasi būstą arba neturi pastovios gyvenamosios vietos. Šiuo požiūriu iš apklausos rezultatų galima daryti tokias išvadas: gatvėse dirbančių prostitučių, kurias galima

vadinti vietinėms, yra **22 (iš 48)**, butuose – **11 (iš 48)**. Nemaža dalis prostitučių nurodė, kad neturi nuolatinės gyvenamosios vietos: gatvėse dirbančių tokių merginų pasitaikė **16**, o butuose – **10**. Reiktų atkreipti dėmesį į gatvės prostitučių apklausos duomenis, kadangi **2** respondentės nurodė “kitą” gyvenamąją vietą, tačiau asmeniškai bendraujant šios merginos patikslino savo atsakymą, teigdamos, kad gyvena pas drauges arba atsitiktinius partnerius apsisistoja trumpam laikui.

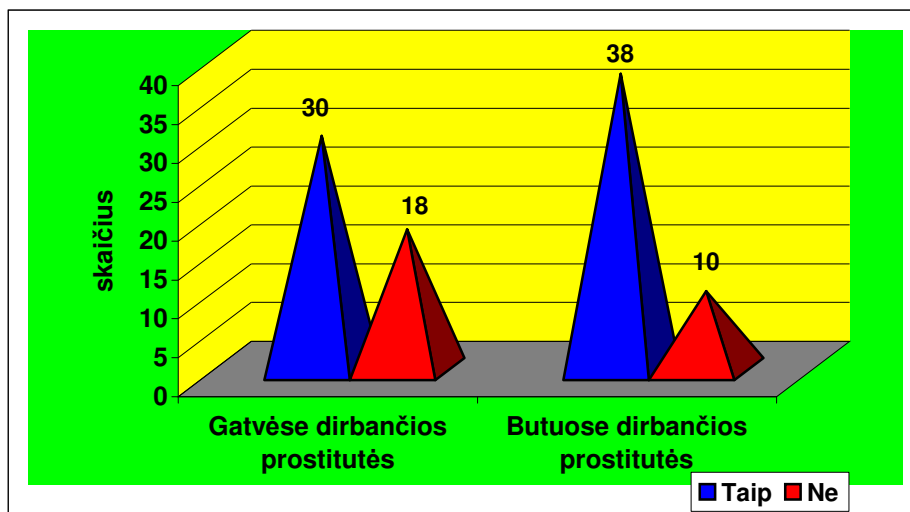
Kalbant apie priežastis, paskatinusias moteris užsiimti prostitucija, dažnai nurodomas materialinis nepriteklus, nedarbas, pajamų trūkumas. Šiuo požiūriu apklausos metu buvo gauti įdomūs rezultatai. Iš apklaustų **48** gatvėse dirbančių prostitučių **24** nurodė esančios bedarbės, t.y. lygiai pusė. Iš likusių **10** gatvėse dirbančių prostitučių, nurodė dirbančios laikinus darbus, o **14** nurodė turinčios nuolatinį darbą. Iš **48** butuose dirbančių apklaustų prostitučių daugiau kaip pusė, t.y. **30** neturi pastovaus pajamų šaltinio. Dvi merginos nurodė laikas nuo laiko dirbančios laikinus darbus (dažniausiai sezoninius). Ir tik **8** nurodė turinčios nuolatinį darbą. Taip pat pastebėta nauja tendencija, kad butuose prostitucija verčiasi merginos, studijuojančios arba besimokančios Vilniaus m. kolegijose bei vakarinėse mokyklose: apklaustos **8** moksleivės ir studentės.

Apibendrinus gatvėje ir butuose dirbančių prostitučių apklausos duomenis, galima pastebėti, kad iš **96 apklaustųjų 54** visiškai neturi kitų pajamų, jų pragyvenimo šaltinis yra pajamos, gaunamos iš vertimosi prostitucija. Prie pastarųjų pridėjus dirbančias tik laikinus darbus matome, kad **66 iš 96** prostitucija besiverčiančioms moterims prostitucija yra pagrindinis užsiėmimas ir pragyvenimo šaltinis. Tai yra didelė dalis. Kita vertus, apklausos duomenys leidžia daryti dar kelias papildomas išvadas. Iš visų apklaustųjų **22** nurodė turinčios kitą pastovų darbą. Tuo tarpu, kaip jau minėjau, viena iš pagrindinių priežasčių, pastūmėjusių jas į prostituciją, yra pinigų trūkumas. Tokią situaciją galima paaiškinti keletu veiksnių. Pirma, žemi atlyginimai, kuriuos moterys gauna kituose darbuose. Antra, dalis apklaustųjų galbūt neteisingai nurodė, kad prostitucija ėmė verstis vien dėl pinigų poreikio. Taip nereikia pamiršti, jog **8** studentės/moksleivės nurodė, kad verčiasi prostitucija, nes jų praktiškai visai neremia tėvai, o atvažiavus iš kito miesto pragyventi Vilniuje už menkumą stipendiją (apie 50-100 lt) beveik neįmanoma.

Dar viena priežastis, kodėl imamasi prostitucijos, yra asocialios šeimos. Tėvai vartoja alkoholį, gyvena asocialiai, todėl mergaitė auga amoralioje aplinkoje. Tai ypač svarbūs veiksniai, sąlygojantis merginų įsitraukimą į prostitucijos verslą. Patirtos vaikystėje seksualinio smurto traumas taip pat laikomos viena svarbiausių prostitucijos priežasčių. Jei mergina 9 – 13 metų buvo išprievartauta tėvo, patėvio ar motinos sugyventinio, tai palieka didelį pėdsaką jos

psichikos būklei visam gyvenimui. Jei tai vyksta nuolat, ji nėra gydoma, iki prostitucijos lieka tik vienas žingsnis.⁴²

3 pav. Vertimasis prostitucija - pagrindinių pajamų gavimo šaltinis

Svarbu pažymėti, jog **30 (iš 48)** gatvėse dirbančių prostitučių nurodė, kad pajamos gaunamos iš vertimosi prostitucija, joms yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis. **38** aukštesnio lygio prostitutės nurodė, kad jos verčiasi tik iš tų pinigų, kuriuos gauna iš klientų. Šie tyrimo metu gauti rezultatai leidžia minėtas respondentes priskirti prie profesionalių prostitučių, nes jos atitinka pagrindinį tokių prostitučių požymį: pagrindinių pajamų gavimą iš minėto verslo.

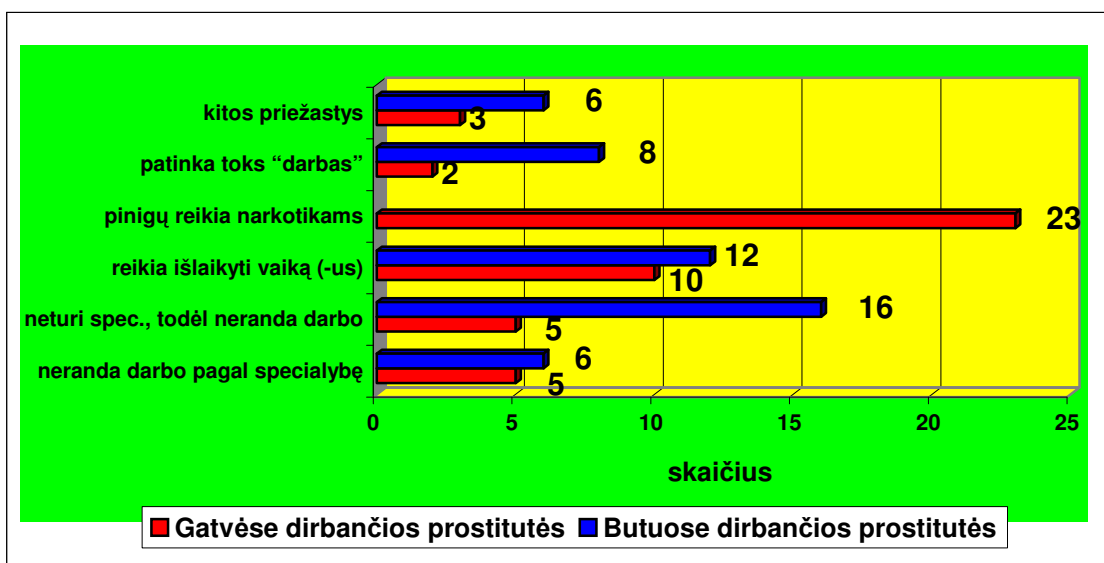
Veiksniai, kurie pastūmėja užsiimti prostitucija, yra nuolatinis mokslininkų diskusijų objektas. Savo atlikto tyrimo metu anketoje prie šio klausimo pateikiau keletą atsakymo variantų. Pateiktame 4 paveiksle galime matyti, kokius atsakius pateikė abiejų prostitučių kategorijoms priklausančios respondentes.

Mano nuomone, ypatingą dėmesį reikia skirti tiems atsakymams, kuriuose nurodoma, kad pinigų reikia narkotikams – net 23 gatvėse dirbančios prostitutės pasirinko šį atsakymą. Tarp butuose dirbančių respondenčių nepasitaikė nei vienos vartojančios narkotikus. Gauti rezultatai sutampa su Lietuvos AIDS centro duomenimis: “prostitučių, vartojančių narkotikus, nuolat daugėja – **1998 metais 23%** Vilniaus miesto stoties rajone komercines sekso paslaugas teikiančių moterų vartojo narkotikus, o **2001 metais -jau 65%** prostitučių.”⁴³ Vis tik drįščiau teigti, kad ne visos respondentes išdrįso prisipažinti, kad pinigus gautus už seksualines paslaugas išimtinai skiria narkotikų įsigijimui.

⁴² Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas. V., 2004, P.41.

⁴³ http://www.vvspt.lt/senas/programos/jaunimui_palankios_paslaugos/prezentacijos/20040120Chaplinskas.pdf
2005-03-03

4 pav. Veiksniai, paskatinę prostitutės užsiimti šia veikla

Kitas labai svarbus faktas, kuris paaiškėjo tyrimo metu, tai kad praktiškai visos respondentės, kurios verčiasi prostitucija Vilniaus stoties rajone, jau anksčiau vartojo narkotikus ir būtent narkotinė priklausomybė, pastūmėjo jas verstis prostitucija. Tokiu būdu, mano nuomone, būtina skirti dar didesnę dėmesį narkomanijos plitimo prevencijai, nes kaip žinia, ši priklausomybė dažniausiai ir paskatina jaunas žmones vykdyti nusikalstamas veikas.

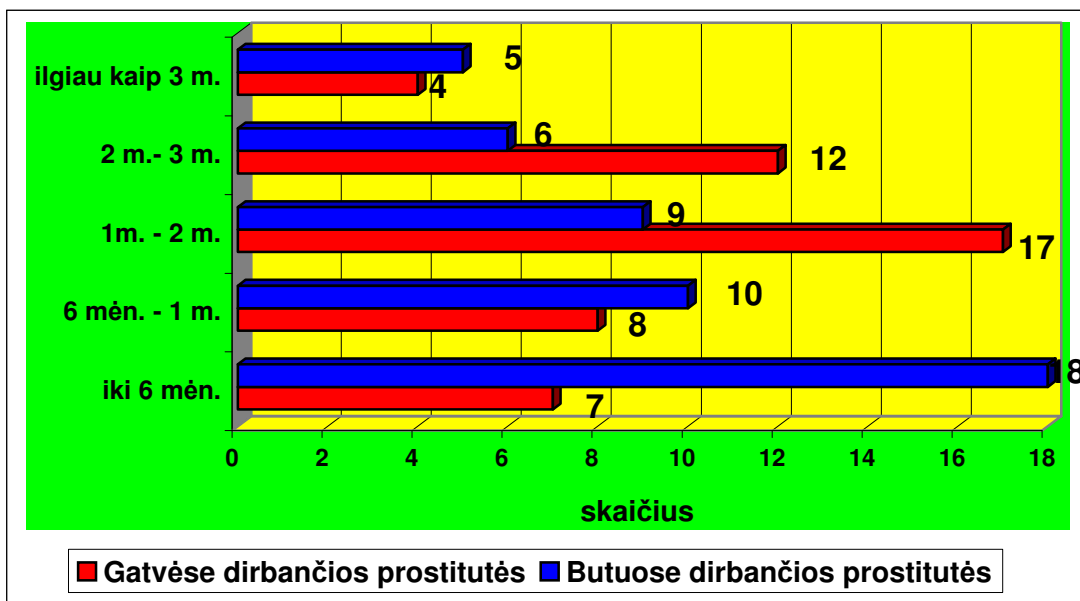
Kaip teigia Vilniaus m. PK Ekologinės policijos pareigūnai, kuriems beveik kasdieną tenka apklausti prostitucija besiverčiančias merginas ir moteris, sekso paslaugas teikiančių gatvėse moterų skaičius nuolat didėja ir vis daugiau tokių merginų ir moterų yra priklausomos nuo narkotikų. Pareigūnų duomenimis, šiuo metu beveik **90%** Vilniaus stoties rajone komercines sekso paslaugas teikiančių moterų yra narkomanės.

Apklausus respondentes apie tai, ar jos turėdamos kitą (legalų) darbą atsisakytų dabartinio užsiėmimo, **30 (iš 48)** gatvėje dirbančių prostitučių nurodė, kad ir toliau užsiiminėtų prostitucija. Tik **11 (iš 48)** iš jų norėtų nutraukti vertimąsi prostitucija. Butuose dirbančių prostitučių atsakymai buvo panašūs – **20 (iš 48)** toliau tęstų savo veiklą, o **15 (iš 48)** - ją nutrauktų. Likusios respondentės neturi aiškios nuomonės tiriamuoju klausimu. Truputį didesnę skaičių respondenčių, manančių, kad tęstų vertimąsi prostitucija, tarp gatvėse dirbančių prostitučių, manau, iš dalies galima paaiškinti tuo, kad tarp jų yra daugiau vyresnio amžiaus moterų, kurios jau nesitiki susirasti legalų darbą. Taip, daugelis jų interviu metu išsakė savo nuomonę apie tai, jog nesitiki rasti legalaus darbo ir dėl to, kad yra priklausomos nuo narkotikų, kas apsprendžia jų išvaizdą ir sveikatos būklę.

Palyginus gatvėse ir butuose dirbančių respondenčių atsakymus, matome, kad didžioji dalis gatvėse dirbančiųjų dirba nuo metų iki 3 metų, o butuose didžiąją dalį sudaro dirbančios ne daugiau kaip 2 metus. Tokią situaciją, manau, galima paaiškinti tuo, kad butuose dirbančios

prostitutės labiau migruoja – jos Lietuvoje stengiasi užsibūti kuo trumpiau ir bando išvykti į Vakarų Europos valstybes, kur tikisi daugiau uždirbti. Dėl savo jaunesnio amžiaus (palyginus su gatvės prostitutėmis) jos yra patrauklios ir prekiautojams žmonėmis. Tuo tarpu gatvės prostitučių migracija yra mažesnė.

5 pav. Vertimosi prostitucija laikotarpis

Gatvės prostitutės visuomenei yra mažiau žinomos ir kai kalbama apie prostituciją, dažniausiai turimos galvoje butuose dirbančios prostitutės. Taip yra todėl, kad asmuo, kuris nesidomi prostitucija, nežino nei kur jos gali būti, nei kaip jos atrodo, nei pastarųjų nepastebi. Tuo tarpu apie butuose dirbančias prostitutas galima sužinoti kasdien paėmus beveik bet kurį Lietuvos dienraštį ir atsivertus reklamos skyrių, kuriame savo paslaugas kaip tik ir siūlo butuose dirbančios prostitutės. Skelbimuose būna nurodyti tik telefono numeriai, kuriais skambinant galima susisiekti operatore, priiminėjančia klientų skambučius, retai - tenka tiesiogiai pabendrauti su pačia seksualines paslaugas teikiančia mergina. Tokia situacija kelia visuomenės nepasitenkinimą, kadangi iš pirmo žvilgsnio tai, ką mato eilinis pilietis, turėtų nesunkiai pamatyti ir policijos pareigūnas, atitinkamai reaguodamas ir nubaudamas pažeidėjus. Tačiau policijos pareigūnai nurodo, jog butuose dirbančias prostitutas nubausti yra sunkiau, kadangi jos įvairiais būdais stengiasi išvengti baudų: klientui niekada nesakomas tikslus prostitutės adresas, jei ji pajunta nors menkiausią pavojų, kad vietoj kliento atvyko policijos pareigūnas, prostitutė niekada neišeina pasitikti atvykusio asmens ir t.t.. Taip pat butuose dirbančios merginos stengiasi užsirašinėti klientų automobilių valstybinius numerius bei telefonų numerius, iš kurių skambina klientai. Reikia paminėti, kad gatvėse dirbančios moterys nėra tokios atidžios klientų atžvilgiu ir taip kruopščiai netikrina pastarųjų. Mano nuomone, tai paaiškinama tuo, jog dažniausiai jos dirba apsvaigusios nuo narkotikų, kas ir paaiškina tokių prostitučių neatidumą.

Tam, kad išsiaiškintum, ar iš tikrųjų yra tokia situacija, anketoje pateikiau klausimą apie tai, kiek kartų respondentės buvo baustos administracine tvarka. Tačiau prieš aptariant tyrimo metu gautus rezultatus, pateiksiu oficialius statistinius duomenis.

1 lentelė. Sulaikyta besiverčiančių prostitucija asmenų Lietuvoje

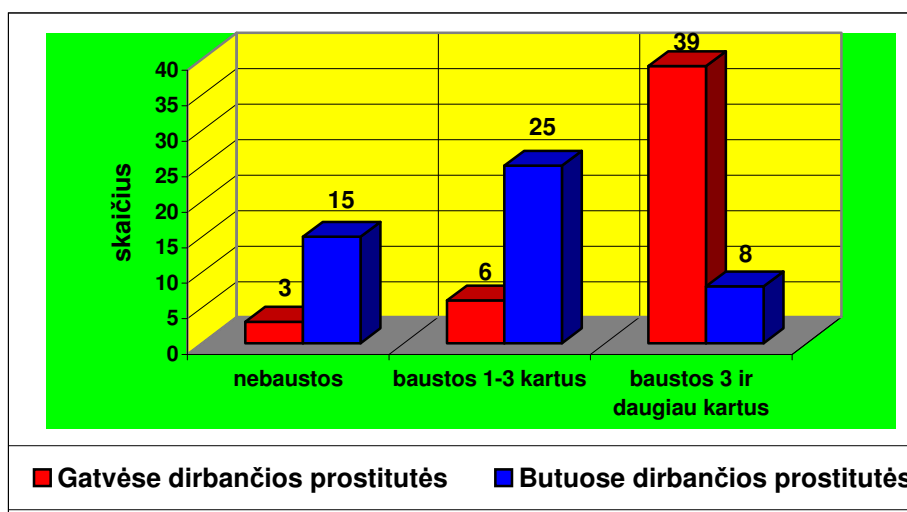
Metai	2002	2003	2004	2005
Sulaikyta	355	555	651	525

2 lentelė. Vilniaus miesto Ekologinių ir administracinių teisės pažeidimų prevencijos tarnyba sulaikė besiverčiančių prostitucija asmenų

Metai	2003	2004	2005 ⁴⁴
Sulaikyta	191	251	245

Kaip matyti, iš oficialių statistinių duomenų, vertimasis prostitucija pastebimai didėja, todėl tikslinga analizuoti priežastis, kurios skatina šį reiškinį, o taip pat remiantis toliau pateiktas tyrimo metu gautais duomenimis, galime daryti išvadą, kad administracinės baudos tikrai neužkerta kelio šiam neigiamam reiškiniui.

6 pav. Respondenčių nubaudimas administracine tvarka už vertimąsi prostitucija

Galima teigti, kad apklausos rezultatai nepatvirtino išsakomų nuogastavimų, jog butuose dirbančias prostitutas nubausti yra sunkiau. 3 iš 48 apklaustų gatvėse dirbančių prostitučių nurodė, kad yra nebaustos, 1-3 kartus baustų buvo 8 (iš 48), o baustų 3 ir daugiau

⁴⁴ iki 2005 metų spalio 1 dienos.

kartus – 39 (iš 48). Įdomumo dėlei galima paminėti, kad daugiausia nuobaudų turėjusi prostitutė buvo bausta 16 kartų.

Tuo tarpu apklaustos butuose dirbančios prostitutės visiškai nebaustos buvo **6 (iš 48), baustos 1-3 kartus 25 (iš 48), baustos 3 ir daugiau kartų – 8 (iš 48).** Kaip teigia, VPK Ekologinės policijos pareigūnai, pastaruoju metu gatvėse išimtinai dirba tik seniai šiuo verslu užsiimančios merginos ir moterys, o butuose laikas nuo laiko sutinkamos ir naujos merginos.

Apibūdinant vieną ar kitą reiškinių, būtina nustatyti to reiškinių paplitimą visuomenėje. Prostitucijos paplitimą galima apibūdinti ir tuo, kiek asmenų yra naudojęsi prostitučių teikiamomis paslaugomis arba tuo, kiek klientų per dieną aptarnauja prostitutė. Kadangi šiuo atveju apklausiamos buvo prostitutės, joms buvo užduotas klausimas, kiek klientų tenka vidutiniškai “aptarnauti” per dieną. Iš apklaustų gatvėse dirbančių prostitučių **28 (iš 48)** nurodė, kad per parą tenka “aptarnauti” **1-3 klientus, 16 (iš 48)** nurodė, jog “aptarnauja” vidutiniškai **4-6 klientus** per parą, o **7 ir daugiau klientų** per parą nurodė “aptarnaujančios” **4 (iš 48)** prostitutės. Taigi beveik dešimtadalis gatvėje dirbančių prostitučių per dieną aptarnauja po 7 ir daugiau klientų. Skaičiai rodo, jog prostitučių paslaugomis yra gana dažnai naudojamosi.

Kitokie rezultatai gauti apklausus butuose dirbančias prostitutas: **42 (iš 48)** nurodė aptarnaujančios **1-3 klientus per parą,**⁴⁵ o **6 (iš 48) – 4-6 klientus per parą.** Skirtumas tarp šių kategorijų respondenčių atsakymų tas, kad butuose dirbančios prostitutės nepasirinko tokio atsakymo varianto, kuris patvirtintų, jog jos aptarnauja po 7 ir daugiau klientus per parą.

Nepriklausomai nuo amžiaus, beveik visos prostitutės patiria fizinį bei seksualinį smurtą iš klientų ar sąvadautojų. Pasitaiko, kad klientai nemoka už paslaugas, pažeidžia susitarimo sąlygas. Tai liudija ir žiauri statistika: **50%** prostitučių žūsta per pirmuosius penkerius savo darbo metus nuo seksualinių maniakų rankų, nužudomos sąvadautojų, pačios nusižudo arba miršta nuo ligų, kurios dažniausiai nepagydomos.⁴⁶

Anketos duomenimis tarp apklaustų gatvėse dirbančių prostitučių buvo **10 (iš 48),** kurios nepatyrė smurto nuo klientų. Čia reikia prisiminti, kad tarp apklaustųjų gatvės prostitučių buvo 15, kurios gatvėje dirba ne daugiau kaip metus. Vieną kartą nuo klientų nukentėjusios nurodė **18 (iš 48)** apklaustųjų, o kelis kartus – **20 (iš 48).** Tai parodo, jog smurtą patiria iš tiesų daugiau kaip pusė gatvėje dirbančių prostitučių. Butuose dirbančių prostitučių situacija šiek tiek geresnė, tačiau, deja, nežymiai. Tarp pastarųjų **12 (iš 48)** nurodė nepatyrusios smurto. Šį rezultatą sugretinus su respondenčių atsakymais apie laikotarpį, kurį jos verčiasi prostitucija, galime daryti išvadą, kad butuose dirbančios prostitutės smurtą patiria jau per pirmuosius darbo

⁴⁵ Svarbu paminėti tai, jog beveik visos šiai kategorijai priklausančios respondentės teigė, kad dažniausiai per parą aptarnauja po 1-2 klientus.

⁴⁶ <http://www.sociumas.lt/Lit/nr15/prostitucija.asp> 2005-01-03

metus, nes iki metų dirbančios nurodė 18 respondentėlių. Vieną kartą patyrusios smurtą nurodė **25 (iš 48)** respondentės. Kelis kartus – **11 (iš 48)**.

Kita vertus, šie skaičiai rodo tik smurto atvejus, kuomet smurtauja klientai, o pridėjus prekeivių žmonėms ir sąvadautojų smurtavimą, manau, gautume dar bent trečdaliu didesnius skaičius.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje dažnai kyla diskusijos dėl prostitucijos legalizavimo. Todėl, mano nuomone, buvo svarbu šį klausimą pateikti ir anketoje, tuo siekiant išsiaiškinti pačių besiverčiančių prostitucijos verslu asmenų požiūrį šiuo klausimu. Taigi, tarp apklaustų gatvėse dirbančių prostitučių daugiau kaip pusė - **32 (iš 48)** pasisakė už legalizavimą, bet nemažai - **10 (iš 48)** buvo ir pasisakančių prieš, o **6 (iš 48)** neturėjo aiškios nuomonės tiriamuoju klausimu.

Butuose dirbančių prostitučių lygiai pusė – **24 (iš 48)** pasisakė už legalizavimą ir **24 (iš 48)** – prieš.

Susumavus abiejų anketų rezultatus, gauname, kad **57 %** visų respondentėlių (tiek dirbančių gatvėje, tiek ir butuose) pasisako už prostitucijos legalizavimą ir **25 %** - prieš.

Uždavus respondentėms klausimą ar dirbtų tokį darbą jei tai būtų legalu ir vieša gatvėse dirbančios prostitutės atsakė, kad ir toliau dirbtų tokį darbą - **28 (iš 48)** visos jos pasisakė už legalizavimą. Kad tokio darbo nedirbtų, jei prostitucija būtų legalizuota ir tai būtų vieša - **6 (iš 48)**. Ir **14 (iš 48)** neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Uždavus šitą klausimą butuose dirbančioms prostitutėms, kad toliau užsiiminės šiuo verslu, atsakė – **20 (iš 48)** ir tik **24 (iš 48)** apklausiamos respondentės atsakė, kad toliau nedirbtų tokio darbo. Ir nieko negalėjo šiuo klausimu pasisakyti - **4 (iš 48)**. Šie rezultatai truputį nustebino, nes jei norėjosi tikėtis, kad butuose dirbančios merginos ir moterys turi stipresnę motyvaciją prisitaikyti prie visuomenėje keliamų reikalavimų ir labiau vertinti ir gerbti visuotinai pripažįstamas moralės normas, bet, deja, interviu metu paaiškėjo, kad didžioji šių merginų dalis yra tipiškos vartotojiškos visuomenės atstovės, kurioms labiausiai rūpi materialinės gėrybės, nei moralinės.

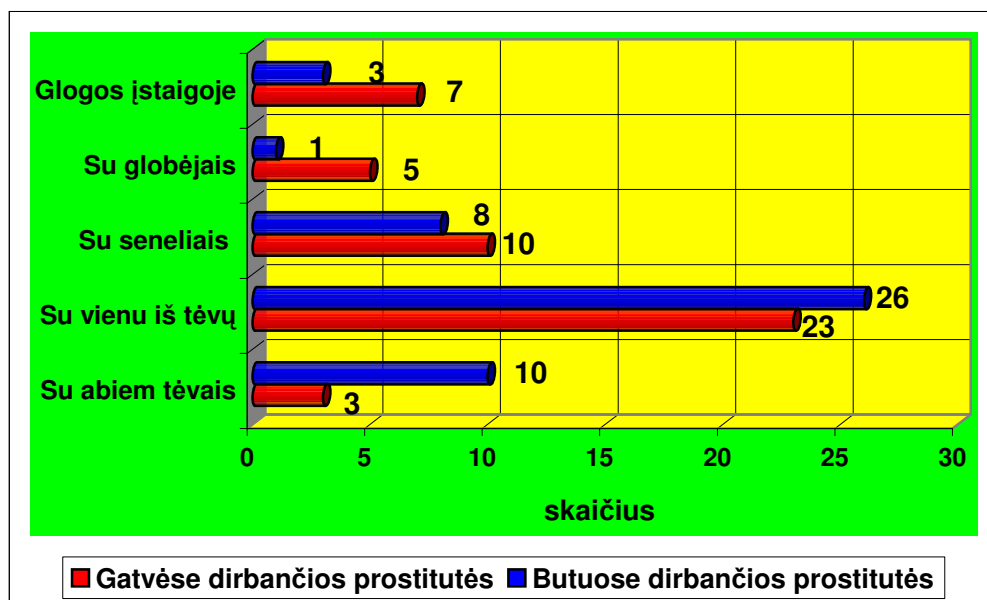
Be neigiamų rezultatų, apklausa pateikė ir vieną gana pozityvų faktą. Net **82** respondentės (**iš visų 98 apklaustųjų**) sutinka reguliariai būti tikrinamos medikų. Toks teigiamas pačių prostitučių požiūris į savo sveikatą yra labai naudingas ir pagirtinas, nes kaip žinia, kiekvienas metais vis daugėja asmenų sergančių įvairiomis lytiniu keliu plintančiomis ligomis. Aptariant seksualinių paslaugų teikėjų sveikatos priežiūros klausimus būtina paminėti ir tą faktą, jog praktiškai pusė visų apklaustųjų respondentėlių prisipažino, kad yra nutraukusios

nepageidaujamą nėštumą. Bent trečdalis visų tai dariusių moterų teigė, kad yra dariusios po kelis abortus.

Analizuojant daugelį faktorių, paskatinusių respondentes verstis prostitucija, mano nuomone, yra tikslinga pasidomėti, kokioje socialinėje aplinkoje jos užaugo, kokios vertybės buvo diegiamos nuo pat vaikystės, kokį šeimos modelį respondentės mano, esantį joms priimtinu ir t.t.

Tokiu tikslu respondentėms buvo užduodami klausimai, susiję su jų vaikyste, šeimose susiklosčiusiais santykiais, su kuo praleido savo vaikystę merginos ir moterys šiuo metu besiverčiančios prostitucija. Taigi, tyrimo metu buvo nustatytas labai svarbus faktas – dauguma prostitucija besiverčiančių merginų ir moterų, nepriklausomai nuo to, kur jos verčiasi šiuo verslu (t.y. ar gatvėse, ar butuose) užaugo nepilnos struktūros šeimose. Apklausoje metu tik **3 (iš 48)** dirbančių gatvėse respondenčių teigė, kad augo pilnos struktūros šeimoje (t.y. su abiem tėvais) ir tą patį faktą patvirtino **10 (iš 48)** dirbančių butuose respondenčių. Tačiau visiškai kitokie ir rezultatai gauti, kai merginos (priklausančios abiejų kategorijų prostitutėms) atsakė, kad užaugo nepilnos struktūros šeimose arba augo su seneliais, globėjais ar net globos įstaigose.

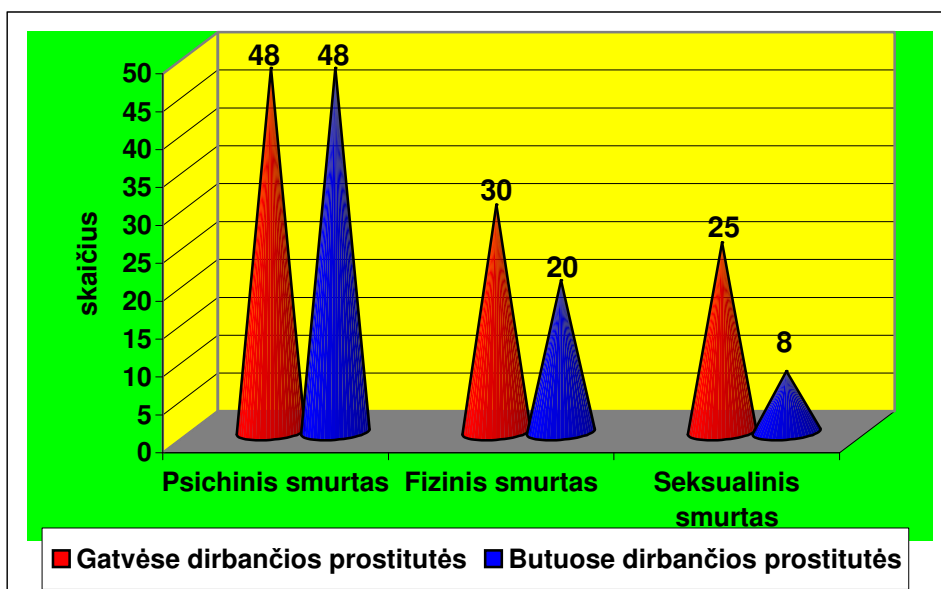
7 pav. Šeiminė aplinka, kurioje užaugo respondentės

Šie rezultatai labai aiškiai rodo, kad į prostitucijos verslą daug dažniau patenka merginos, kurios neturėjo normalios šeiminės aplinkos, buvo blogiau prižiūrimos dėl įvairių priežasčių ir t.t. Atskirą dėmesį reiktų skirti globos namų auklėtinėms, nes kaip žinia, valdiškose globos įstaigose užaugę vaikai yra įpratę tik naudotis įvairiomis materialinėmis gėrybėmis, tačiau turi labai mažai socialinių įgūdžių, jiems trūksta savarankiškumo. Antra vertus, tokie jauni žmonės išėję iš globos įstaigų dažniausiai paliekami vieni vieni su savo problemomis, kas neretai paskatina merginas verstis prostitucija, o vaikus pastūmėja žengti nusikalstamumo keliu.

Tyrimo metu, paaiškėjo labai liūnas faktas, jog dauguma teikiančių komercines seksualines paslaugas merginų ir moterų, vaikystėje bei jaunystėje yra patyrusios ne tik psichologinį, bet ir fizinį, o taip pat ir seksualinį smurtą. Reikia pažymėti, kad į šį klausimą gauti šokiruojantys atsakymai: **100%** abiejų kategorijų prostitutų teigė, kad yra patyrusios psichologinį smurtą savo šeiminiėje aplinkoje arba globos įstaigoje. Nuo fizinio smurto tėvų namuose, globos įstaigose yra nukentėjusios **30 (iš 48)** dirbančių gatvėse respondentė ir **20 (iš 48)** dirbančių butuose respondentė. Seksualinę prievartą yra patyrusios **25 (iš 48)** dirbančių gatvėse respondentė ir **8 (iš 48)** dirbančių butuose respondentė. Interviu metu kelios merginos pasakojo, kad seksualinę prievartą yra patyrusios iš pačių artimiausių žmonių (t.y. 3 teigė, kad jas seksualiai išnaudojo tėvai, 1 pasakojo, kad ją išžagino brolis, o kitos merginos buvo išžagintos pažįstamų asmenų). Didžioji dauguma respondentė, kurios buvo nukentėjusios nuo smurto šeimoje, dažniausiai tai patyrė būdamos 10-16 metų.

8 pav. Smurto patyrimas šeiminiėje aplinkoje

Taip pat reiktų atkreipti dėmesį ir į tai, kokie santykiai egzistavo šeimose, kuriose augo respondentės. Labai gaila, tačiau paaiškėjo, kad tik viena respondentė (tai buvo mergina besiverčianti prostitucija bute) pasakė, kad jos tėvų šeimoje buvo susiklostę puikūs santykiai: tėvai ja rūpinosi, mylėjo ir t.t., o 3 (iš 48) dirbančios gatvėse respondentės ir 6 (iš 48) dirbančios butuose merginos nurodė, kad šeimose vyravo geri santykiai, t.y. jomis tėvais rūpinosi ir t.t., tačiau retkarčiais pasitaikydavo nereikšmingų nesutarimų. Deja, tai išskirtiniai atvejai, nes visos kitos respondentės nurodė, kad jų šeimose vyravo pakenčiami santykiai, t.y. tėvai mažai jomis rūpinosi, tėvų meilės beveik nepatyrė. Tokius atsakymus pateikė 30 (iš 48) dirbančių gatvėse respondentė ir 38 (iš 48) dirbančios butuose respondentės. Taip pat net 15 (iš 48) dirbančių gatvėse respondentė ir 3 (iš 48) dirbančios butuose merginos pasakojo apie blogus santykius

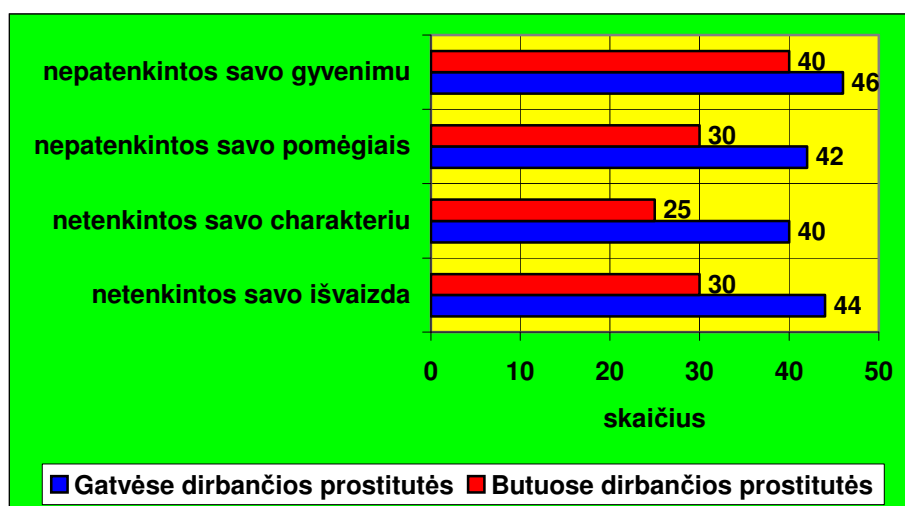
šeimose: jomis tėvai nesidomėjo, jos pačios turėjo rūpintis, kaip prasimaitinti, apsirengti ir t.t., neretai patirdavo tėvų smurtą, pažeminimą.

Norėtusi paminėti, jog nepastebėta jokių ypatingų tendencijų, kurios būtų susijusios su respondenčių, užimamu eiliškumu šeimos vaikų tarpe, t.y. tarp apklaustųjų merginų, besiverčiančių prostitucija, pasitaikė ir vienturčių, ir vyriausių, ir vidurinių, ir jauniausių vaikų šeimoje.

Nepriklausomai nuo to, kokie šeiminiai santykiais susiklostę respondenčių šeimose, beveik visos dėl vienu ar kitu priežasčių slepia savo užsiėmimo pobūdį. Reikia paminėti, kad tik viena

Pasitvirtino, daugelio praktinių Vilniaus m. PK Ekologinės policijos pareigūnų išsakyta nuomonė, kad dauguma komercines seksualines paslaugas teikiančių merginų, jaunystėje yra patyrusios seksualinę prievartą, t.y. anksčiau (iki pradedant verstis prostitucija) buvo išžagintos. Tokia pareigūnų nuomonė pasitvirtino tyrimo metu, nes net **28 (iš 48)** dirbančios gatvėse respondentės ir **15 (iš 48)** dirbančių butuose respondenčių prisipažino, kad buvo anksčiau išžagintos. Dauguma tai patyrė būdamos nepilnametėmis. Beveik visos merginos nurodė, kad prieš jas smurtavo pažįstami asmenys, pvz., pažįstami iš matymo asmenys, draugai, vaikinai, su kuriais draugavo ir t.t.

9 pav. Savęs ir aplinkos vertinimas respondenčių nuomone

Analizuojant socialinę prostitucija besiverčiančios merginos ar moters portretą, nustatytas gana žemas savęs vertinimo faktas tarp minėtų respondenčių. Praktiškai **44 (iš 48)** dirbančios gatvėse respondentės ir **30 (iš 48)** dirbančių butuose respondenčių prisipažino, kad yra nepatenkintos savo išvaizda ir charakteriu. Beveik visos abiem kategorijoms priklausančios prostitutės, nepatenkintos savo gyvenimu bei pomėgiais.

Norėtuši, bent trumpai paminėti tokį faktą, kad Lietuvoje jau yra keli atvejai, kai už vertinamą prostituciją administracinėmis baudomis po 300 lt buvo nubausti du vaikinai, siūlantys savo seksualines paslaugas už materialinį atlygį pasiturinčioms moterims. Abiem minėtais atvejais buvo sulaikyti studentai, kurie teisinosi tuo, jog tokiu būdu norėjo pagerinti savo materialinę padėtį, nes tenka mokėti už studijas, o tėvai neišgali juos remti. Reikia paminėti, kad abu vaikinai labai gailėjosi dėl savo poelgių ir norėtuši tikėti, kad skirtos baudos atliks prevencinę funkciją ir tuo pačiu atims norą toliau verstis neteisėta veikla.

IŠVADOS

Tiksliai pasakyti, kada atsirado prostitucija ir sąvadavimas, negali niekas. Mokslas prostitucijos ištakas linkęs sieti su pirmosiomis rašytinėmis užuominomis apie šį reiškinį. Prostitucija ir sąvadavimas yra labai stipriai susiję nuo pat prostitucijos atsiradimo momento. Noriu pabrėžti, kad būtent nuo prostitucijos, o ne nuo sąvadavimo, atsiradimo, kadangi prostitucija, mano manymu, turėjo atsirasti anksčiau negu sąvadavimas, o pastarasis atsirado vėliau, kai žmonės suvokė, kad iš teikiamų lytinių paslaugų galima uždirbti tam tikrą pelną.

Prostitucija kaip reiškinys buvo pastebimas per visą žmonijos istoriją. Nors prostitutės visą laiką buvo smerkiamos ar persekiojamos, šis reiškinys išliko ir dabartiniais laikais. Pasikeitė žmonių mąstymas, išaugo miestai, pasikeitė paslaugų kaina, tačiau tiek prostitucijos, tiek sąvadavimo esmė išliko ta pati. Sąvadavimas yra neatsiejamas nuo pačios prostitucijos. Jeigu prostitucija be sąvadavimo egzistuoti gali, tai sąvadavimas be prostitucijos – neišliktų. Prostitutės, klientai ir sąvadautojai keliauja po pasaulį, sekso verslas įgauna tarptautinį mastą. Prostitucija jau nebėra nacionalinis kurios nors vienos valstybės fenomenas.

Lietuvos įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę už sąvadavimą, pelnymąsi iš kito asmens prostitucijos, įtraukimą asmens į prostituciją. Lietuvos Respublikoje vertimasis prostitucija nėra nusikalstama veika, todėl baudžiamoji atsakomybė nėra taikoma. Atsakomybė už vertimąsi prostitucija bei tokių paslaugų pirkimą yra numatyta LR ATPK. Asmenys, padarę minėtus administracinius pažeidimus baudžiami pinigineis bandomis arba administraciniu areštu. Svarbu yra tai, jog šie įstatymai nediferencijuoja teisės pažeidimų subjektų pagal lytį, o skirti tiek vyrams, tiek moterims. Pagrindinė policijos pareigūnų užduotis - ne bausti prostitutes, o ieškoti iš prekybos moterų kūnais lobstančių sąvadautojų. Policija kovoja su organizuotu prostitucijos verslu, kuriam vadovauja sąvadautojai, aprūpinantys prostitutes plotu, klientais ir pasiimantys didžiąją dalį jų uždarbio.

Remiantis atliktomis prostitucija besiverčiančių asmenų apklausų duomenimis, darytinos sekančios išvados:

1. Pagrindinis veiksnys kovoje su prostitucija ir sąvadavimu – prevencija. Viešumas privalomas tiek informuojant apie pačius įvykius, tiek šviečiant ar mokant, kaip galima išvengti ir apsisaugoti nuo “prekės statuso”. Esminį vaidmenį turėtų atlikti švietimo, mokymo institucijos, Nusikaltimo prevencijos centras bei žiniasklaida. Lietuvoje jau nemažai nuveikta prostitucijos prevencijos srityje, tačiau dar yra daug klausimų, kurių sprendimas kol kas tik formaliai deklaruojamas, o praktikoje jie lieka neišspręsti. Nepakankamai dėmesio skiriama nevyriausybinų organizacijų veiklai.

2. Tyrimo metu pasitvirtino hipotezė, jog dauguma sekso paslaugas teikiančių gatvėse prostitučių turi menką išsilavinimą: **34 (iš 48)** žemiausiai kategorijai priklausančios prostitutės neturi net vidurinio išsilavinimo. Prekyba savo kūnu dažniausiai vienintelis jų pajamų šaltinis. Nors jos pakankamai daug žino apie LPI ir ŽIV bei užsikrėtimo būdus, vis dėlto elgiasi rizikingai.

3. Pasitvirtino hipotezė, kad butuose dirbančios prostitutės yra jauno amžiaus: didžioji jų dauguma, t.y. **31 (iš 48)** buvo 19-26 metų amžiaus.

4. Nustatyta, kad butuose prostitucija dažniausiai verčiasi neturinčios šeimų ir neturinčios vaikų merginos bei moterys: tokią nustatyta **40 (iš 48) nesukūrusių šeimų ir 36 (iš 48) neturinčių vaikų.**

5. Pasitvirtino hipotezė, kad dauguma gatvės prostitučių yra patyrusios smurtą. Iš visų **48** apklaustųjų **38** buvo patyrusios smurtą.

6. Iš dalies pasitvirtino ir hipotezė, kad dauguma prostitucija besiverčiančių moterų neturi nuolatinės gyvenamosios vietos. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad daugiausia gatvėse dirbančių prostitučių neturi pastovios gyvenamosios vietos – **16 (iš 48)**. Tik **7** iš jų turi nuosavą būstą. Butuose dirbančios **10** prostitučių (**iš 48**) nurodė, kad neturi gyvenamosios vietos, ir **4** nurodė turinčios nuosavą būstą.

7. Hipotezė dėl to, kad prostitucija besiverčiančios merginos ir moterys vartoja narkotikus, pasitvirtino iš dalies, nes tyrimo metu nustatyta, kad narkotikus praktiškai vartoja tik gatvės prostitutės, t.y. **28 (iš 48)**, nebuvo nustatyta, kad aukštesnei kategorijai priklausančios prostitutės būtų priklausomos nuo narkotinių medžiagų. Tačiau, būtina pažymėti, jog pareigūnų duomenimis, šiuo metu beveik **90%** Vilniaus stoties rajone komercines sekso paslaugas teikiančių moterų yra narkomanės.

SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytas baigiamojo darbo išvadas, mano nuomone, būtina atkreipti tiek visuomenės, tiek pareigūnų, tiek valstybinių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų dėmesį į prostitucijos ir su ja susijusias problemas. Todėl, siūlyčiau tokias pagrindines gaires, kurios galėtų įtakoti prostitucijos reiškinių paplitimo sumažėjimą:

Švietimo srityje:

- Vykdyti jaunimo švietėjiškas programas, aiškinant vidurinėse ir kitose mokymo įstaigose apie prostitucijos žalą ne tik visuomenei, bet ypač asmenybei;
- Kelti pareigūnų, dirbančių praktinį darbą, susijusį su prostitucijos reiškiniu, kvalifikaciją, mokant juos, kad prostitutės yra ne tik administracinių teisės pažeidimų vykdytojos, bet tuo pačiu ir šio verslo aukos;

Visuomenės informacijos priemonių srityje:

- Mažinti paslėptą prostitucijos reklamą;
- Žiniasklaidos pagalba, akcentuoti prostitucijos verslo žalą, įvardinti jos pasekmes jaunos asmenybės formavimuisi;
- Skleisti antiprostitucinę informaciją.

Įstatymų veikimo srityje:

- Keisti veikiančius įstatymus, reglamentuojančius kovą su prostitucija ir tobulinti prevencines priemones;
- Šiuo metu skiriamos administracinės baudos prostitutėms tik dar labiau skatina jas verstis šiuo verslu, todėl būtina ieškoti kitų būdų, kurie galėtų įtakoti merginų ir moterų apsisprendimą išeiti iš šio verslo.

Institucijų bendradarbiavimo srityje:

- Plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą kovoje su prostitucija.
- Skatinti aktyvesnę nevyriausybinių organizacijų veiklą bei jų bendradarbiavimą su valstybinėmis institucijomis.
- Sukurti mechanizmą, suteikiantį realią pagalbą moterims ir merginoms, siekiančioms išsivaduoti iš prostitucijos (socialinė pagalba, kvalifikacijos kėlimo kursai, įsidarbinimo galimybė, medicininė, psichologinė pagalba, merginų apsauga).

Literatūra

Teisės aktai:

1. LR Konstitucija. Vilnius, 1992.
2. LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Vilnius, 2003.
3. LR Baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 2003.
4. LR Baudžiamasis kodeksas. Vilnius, 1997.
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1950.// Valstybės žinios. 1997, Nr.29-680.
6. Laikinosios Vyriausybės žinios. 1919-03-13, Nr. 13.
7. LR vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymas.// Valstybės žinios. 1996, Nr.33-807.
8. LR Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr.62 „Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos“.// Valstybės žinios. 2002, Nr.6-231.
9. Niujorko konvencija dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų prostitucijos išnaudojimu. 1950.
10. Baudžiamasis statutai su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. Kaunas, 1934.
11. Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis Protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos. Valstybės žinios, 2004, Nr. 108-4037.
12. Vyriausybės žinios. 1929, Nr. 310.

Literatūra:

1. Austrijoje lietuvės užsakomos tarsi picos. // Lietuvos rytas. 2005 09 24, Nr. 222.
2. Didžiąją Britaniją užplūdo mūsų prostitutės. // Respublika. 2005 10 10.
3. LTSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 1989.
4. Lietuvos žmogaus teisių asociacijos Dingusių žmonių šeimų paramos centro konferencijos „Žmogaus saugumo garantijos Lietuvoje“ rezoliucija. 1997-10-28.
5. Lietuvoje paskelbtas karas sąvadautojams.// Lietuvos rytas. 2005 11 30, Nr. 278.
6. Leliūgienė L. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.//Technologija, 1997.
7. Katilienė I. Prekyba moterimis Lietuvoje ir prostitucija. Pranešimas skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema“. 1998-03-25.
8. Konferencijos „Prekyba žmonėmis – tarptautinė problema“ rezoliucija. 1998-03-25.

9. Marcinkevičienė D., Praspaliauskienė R. Prekyba moterimis šiandieninėje Lietuvoje. Vilnius, 1999.
10. Minkevičius P. Metodai ir priemonės kovai su prostitucija. Kaunas, 1938.
11. Prieš prekeivius žmonės – naujos pajėgos. // Lietuvos rytas. 2005 10 26, Nr. 249.
12. Prostitucių pėdsakais – į modelių agentūras.// Lietuvos rytas. 2005 11 29, Nr. 277.
13. Purvaneckienė G. Prievarta ir moterų teisės.// Kriminalinė justicija. Mokslo darbai. T. 5. Vilnius, 1996.
14. Sąvadavimu apkaltinti ir motina, ir sūnus.// Lietuvos rytas. 2005 08 25, Nr. 225.
15. Sekso vergės sujaukino ir katalikiškas organizacijas. // Respublika. 2005 11 17.
16. Sirutavičius V. Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje. Vilnius, 1995.
17. Skapcevičius V., Maksimaitis V. Prostitucijos socialiniai, teisiniai ir istoriniai aspektai.//Teisės apžvalga. 1990, Nr.3.
18. Teisės bruožai Lietuvoje XV – XIX a. Vilnius. 1974.
19. Valickas S. Moksleivių ir studentų požiūris į prostituciją.// Teisės apžvalga. Vilnius, 1993, Nr. 3.
20. Vansevičius S. LDK valstybiniai teisiniai institutai. Vilnius, 1981.
21. Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991.
22. Блох И. История преступности. Москва, 1994.
23. Дьяченко А.П. Интердевочки в зеркале прессы. Москва. 1998.
24. Максимовски Е. Проститутки Москвы. Москва, 1996.
25. Коментары к уголовному кодексу Российской Федерации. Москва, 1996.
26. Шмаров И. В. и др. Проституция и преступность. Москва, 1991.
27. Лебеденко В. Проституция: понятия, характеристика и правови засади профилактики. Киев, 1994.
28. Ответственность за проституцию и непосредственно с ней связанные правонарушения.// Советская юстиция. Москва, 1990.
29. Trafficking in women and prostitutions in the baltic States: social and legal aspects. Helsinki, 2001.
30. Schonke - Schroder. Strafgesetzbuch. Kommentar. Munchen. 1980.
31. The business of organized crime. Los Angels. 1992.
32. Prostitucija Sovietų Sąjungoje.// Lietuvos aidas. 1990-09-28, Nr. 91.
33. Vanagas J. Prostitucių daugėja, o jų paslaugos pinga.// Lietuvos žinios. 2003-03-22, Nr. 67.
34. Pozicija. Leidinys skirtas prostitucijai. 1997, Nr. 3.
35. Pasaulio sekso rinka.// Veidas. 1995, Nr. 6.

36. Peliuchovskis E. Temidė ir prostitucija. Vakarinės naujienos.1993, Nr. 154.
37. Prostitučių voratinklyje – policininkai.// Lietuvos rytas. 2000, Nr. 284.
38. Prostitučių ir policijos draugystė – amžina.// Lietuvos rytas. 2000, Nr. 295.
39. Vitkus R. Klaipėdietė du mėnesius buvo ir perkama, ir parduodama.// Lietuvos rytas. 1998, Nr. 42.

Internetiniai šaltiniai:

1. www.sociumas.lt/it/nr15/prostitucija.asp2005-08-08
2. <http://kalzem.tinklapis.lt/7955/795503.htm>2005-07-18
3. http://moterukoalicija.webinfo.lt/dg_isvados.htm#42005-07-18
4. <http://www.aids.lt/download/plPAIDS.doc>2003-08-08
<http://online.5ci.lt/Article.asp?Lang=L&ArticleID=1001>2003-07-18
5. http://www.vaikunamas.lt/Ivykiai/konferencijos/Norvegija03_28-30/prostitution.html2005-07-18
6. <http://www.lcn.lt/bzinios/bz9815/815b18.html>2003-04-30
7. <http://viesoji.policija.lt/show.php?html=plastak>2003-07-30
8. http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=4262003-06-04
9. http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20021025/visu_01.html 2004-04-18
10. http://www.tm.lt/?item=taktai_list&aktoid=26&strnr=182-12005 12 02
11. http://www.vvspt.lt/senas/programos/jaunimui_palankios_paslaugos/prezentacijos/20040120Chaplinskas.pdf 2005-03-03

SANTRAUKA

PROSTITUCIJOS IR SĄVADAVIMO KRIMINOLOGINIAI ASPEKTAI

Prostitucija, savanoriška prostitucija, prievartinė prostitucija, moterų prostitucija, sąvadavimas.

Prostitucija vertinama kaip sistemingi seksualiniai santykiai su įvairiais partneriais už tam tikrą mokestį, kuris yra vienintelis arba vienas iš pagrindinių pragyvenimo lėšų šaltinių. Tai taip pat yra naudojimas sąvadautojo suteikiamomis sąlygomis ar žmonėmis, kurie parūpina kambarį prostitucijos veiklai. Be to dar prostitutės moka mokesčius kriminalinėms struktūroms.

Prostitučių klasifikacija pagal jų padėtį: a) elitinės prostitutės, b) prostitutės pagal iškvietimą (iš firmų), c) viešnamių prostitutės, d) prostitutės-masažuotojos, e) barų prostitutės, f) gatvės ar stoties prostitutės.

Pagrindinės prostituciją lemiančios priežastys/motyvai: socialinės ekonominės, kultūrinės (vertybės), auklėjimas, neigiamos reikšmės informacijos padaryta įtaka, komercinės priežastys, vyrų atsakomybės nebuvimas dėl prostitucijos, įstatyminės priežastys.

Vien tik Vilniuje yra apie 1000-5000 šios profesijos atstovių. Manoma, kad Vilniuje yra daugiau nei 20 firmų, teikiančių seksualines paslaugas. Be to, manoma, kad su tuo susijusios ir kai kurios masažo paslaugas teikiančios firmos. Pagrindinis skirtumas tarp jų yra tas, kad firmų prostitutės dažniausia pačios važiuoja pas klientus, o „masažo“ firmų klientai lankosi salonuose patys. Stotyse, viešbučiuose, restoranuose prostitučių kontingentas skiriasi, nors tam tikras jų skaičius yra panašios. 1997 m. pelnas gautas iš prostitucijos profesijos gali siekti apie 50 milijonų litų. Vidaus reikalų ministerijos nuomone, kasmetinė prostitucijos verslo apyvarta Vilniuje yra ne mažesnė nei 20 milijonų litų.

Prostitucija yra socialinis reiškinys, todėl siekiant su ja kovoti, būtina organizuoti jos kontrolės ir prevencijos sistemą, kompleksiškai įtraukiant auklėjimo, socialinius-ekonominius, medicininius, nacionalinės reikšmės ir tarptautinius lygius, tokius kaip teisiniai (įstatyminiai), moksliniai, organizaciniai, taktiniai/kovos, informaciniai, analitiniai/analiziniai, finansiniai būdai ir priemonės.

SUMMARY

CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF PROSTITUTION AND PROCURATION

Prostitution, voluntary prostitution, forced prostitution, female prostitution, procuration.

Prostitution is considered to be systematic sexual relations with various partners for a certain payment, which is the only or one of the basic sources and means of subsistence. It is also the usage of facilities given by procurers or people providing the room for prostitution activities. Besides it is a tollage for prostitution to criminal structures.

The classification of prostitutes according to their status: a) elitist prostitutes, b) prostitutes called up by firms, c) cathouse prostitutes, d) prostitutes-masseuses, e) bar prostitutes, f) street or station prostitutes.

The main reasons determining prostitution: social-economical, cultural- valuables, educational, influence made by negative means of information, commercial reasons, the absence of men's responsibility concerning prostitution, legitimate reasons.

There about 1000-5000 representatives of this profession only in Vilnius. It is believed that more than 20 firms providing sex service exist in Vilnius. Furthermore, it is considered that the number of "masseuse" firms is similar. The main difference between them is that the prostitutes of the firms mentioned above, go to the clients. On the contrary, the clients of "masseuse" firms visit the saloons themselves. In stations, hotels, restaurants the contingent of prostitutes differs, though the number of them is similar. In 1997 the benefit gained from prostitution profession could reach about 50 million litas. According to the opinion of experts from Ministry of Internal Affairs – the annual turnover of prostitution business in Vilnius is not less than 20 million litas.

Prostitution is a social phenomenon, so striving for active struggle against it, it is necessary to organize the system of its control and prevention, including a complex of educational, social-economical, medical, means of national and international levels, as well as lawful, scientific, organizational, tactical, informational, analytical, financial means and measures.

ANONIMINĖ ANKETA

Mielas respondente,

Atliekamas tyrimą, kurio tikslas išsiaiškinti Jūsų požiūrį į prostituciją.

Jūsų nuoširdūs atsakymai padės geriau suprasti apie prostituciją. Anketa yra anoniminė, todėl savo vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Visi atsakymai bus konfidencialūs ir naudojami tik moksliniams tikslams.

Šioje anketoje nėra teisingų ar neteisingų atsakymų, todėl Jūs turite pažymėti tą, kuris labiausiai tinka Jums. Labai prašytume pildyti kruopščiai.

1. Amžiaus grupė:

- 15-18 m. 19-22 m.
- 23-26 m. 27-30 m.
- 31-34 m.
- 35 ir daugiau _____ (tinkamą įrašyti)

2. Tautybė:

- lietuvių; rusų;
- lenkų; baltarusų;
- čigonų;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

3. Išsilavinimas:

- pradinis (4 kl.);
- pagrindinis (10 kl.);
- vidurinis (12 kl.);
- spec. vidurinis (prof.-tech. m-kl.);
- aukštesnysis (technikumas);
- aukštasis.

4. Šeiminė padėtis:

- netekėjusi;
- išteklėjusi;
- išsituokusi;
- gyvenanti nereg. santuokoje;
- našlė.

5. Vaikų skaičius _____ (tinkamą įrašyti).

6. Vaikų amžius _____ (tinkamą įrašyti).

7. Ar vaikai gyvena kartu

- taip;
- ne;
- pas senelius;
- globos įstaigoje;
- kitur _____ (tinkamą įrašyti).

7. Gyvenamoji vieta

- nuosavas būstas;
- nuomojamas butas (kambarys);
- gyvenanti su tėvais;
- gyvenanti su vyru;
- neturinti pastovios gyv.vietos;
- kita _____ (tinkamą įrašyti)

8. Užimtumas:

- darbininkė;
- dirbanti aptarnavimo sferoje (kirpėja, pardavėja...)
- dirbanti tik laikinus darbus;
- bedarbė;
- kita _____ (tinkamą įrašyti)

9. Ar vertimasis šia veikla (klientų aptarnavimas) yra pagrindinis Jūsų pragyvenimo šaltinis:

- taip;
- ne.

10. Kas paskatino užsiimti šia veikla:

- nerandu darbo pagal specialybę;
- neturiu jokios specialybės, todėl nerandu darbo;
- reikia išlaikyti vaiką (-us);
- pinigų reikia narkotikams;
- man patinka toks "darbas";
- skurdas
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

11. Ar verstumėtės šia veikla, jei turėtumėte pastovų, legalų darbą/pajamų šaltinį:

- ne;
- taip;
- nežinau.

12. Kiek laiko verčiatės šia veikla:

- iki 6 mėn.;
- nuo 6 mėn. iki 1 m.;
- 1 m. – 2 m.;
- 2 m. - 3 m.;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

13. Ar buvote bausta administracine tvarka už vertimasi šia veikla:

- ne;
- jei taip, tai kiek kartų _____ (tinkamą įrašyti).

14. Ar buvote teista?

- ne;
- jei taip, kiek kartų ir už kokias veikas _____ (tinkamą įrašyti).

15. Jei galite, parašykite, su keliais vidutiniškai klientais tenka bendrauti per vieną dieną:

- _____ (tinkamą įrašyti).

16. Ar buvote nukentėjusi nuo klientų smurto:

- ne;
- taip, vieną kartą;
- taip, kelis kartus.

17. Kokiais veiksmais pasireiškė smurtas:

- buvau sumušta;
- buvau verčiama santykiauti su keliais klientais;
- atėmė pinigus ar kitus asmeninius daiktus;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

18. Ar reikia, Jūsų nuomone, legalizuoti prostituciją:

- ne;
- taip;
- neturiu nuomonės.

19. Ar sutiktumėte dirbti tokio pobūdžio darbą, jei tai būtų legalu ir vieša:

- ne;
- taip;
- neturiu nuomonės.

20. Ar, Jūsų nuomone, šios veiklos atstovėms (-ams) turi būti privaloma medicininė kontrolė:

- ne;
- jei, taip, tai kaip dažnai _____ (pvz., 1 arba 2 kartus per mėnesį, tinkamą įrašyti);
- neturiu nuomonės.

21. Kaip vertintumėte savo santykius su tėvais?

- puikiai (pvz., jie domėjosi mano problemomis, jaučiau artimą ryšį su jais);
- gerai (pvz., buvau apmąstoma ir pamaitinta ir kt.);

- pakenčiamai** (pvz., gyvenau su jais ir tiek...);
- blogai** (pvz., nuolat jaučiausi vieniša, manimi tėvai nesirūpino ir t.t).

22. Ar Jūsų šeimoje buvo:

- normalūs santykiai;**
- girtaujama;**
- smurtaujama;**
- dažni konfliktai;**
- kita** _____(tinkamą įrašyti).

23. Jūs užaugote:

- su abiem tėvais;**
- su vienu iš tėvų: motina ar tėvu** (tinkamą pabraukti);
- su seneliais;**
- su globėjais;**
- globos įstaigoje;**
- kitur** _____(tinkamą įrašyti).

24. Ar Jums teko patirti smurtą, :

- fizinį smurtą;**
- psichologinį smurtą;**
- seksualinę prievartą.**

25. Jei Jums teko patirti bent vieną iš prievartos rūšių, kokio amžiaus Jūs buvote, kai Jūs tai patyrėte pirmą kartą?
_____ (tinkamą įrašyti).

26. Kas iš nurodytų asmenų smurtavo Jūsų atžvilgiu?

- šėimos narys** _____(tinkamą įrašyti);
- artimas giminaitis;**
- draugas, mylimasis;**
- sutuoktinis;**
- nepažįstamas asmuo.**

27. Kokie Jūsų santykiai su kitais šėimos nariais (broliais,seserimis,giminaičiais)?

- puikūs;**
- geri;**
- pakenčiami;**
- blogi.**

28. Kuris vaikas esate šėimoje?

- vienturtė;**
- vyriausia;**
- vidurinė**
- jauniausia;**
- kita** _____(tinkamą įrašyti);

29. Kaip Jūs vertinate save? (galite žymėti ir kelis atsakymus)

- Pasitikiu savimi, savo jėgomis;**
- esiu tokia pati gera, kaip ir kiti :**
 - taip; ne**
- turiu kuo didžiutis;**
- turiu bent vieną pomėgį, hobį;**
- esu tiek pat vertinga kaip ir kiti žmonės;**
- nesėkmės neverčia manęs jaustis nevykėle;**
- kitų kritika per daug manęs neskaudina;**
- manęs netrikdo bendravimas su nepažįstamais asmenimis;**
- esu atvira;**

- esu draugiška;
- komplimentai ir dovanos manęs netrikdo;
- sugebu pripažinti savo klaidas;
- nevengiu bendravimo.

Skalėje nuo 0 iki 10 įvertink save (0 neigiamai, 10 teigiamai) _____

30. Ar esi patenkinta savimi? (tinkamą pabraukti)

- Ar esi patenkinta savo charakteriu:
 - taip; ne
- Ar esi patenkinta savo išvaizda?
 - taip; ne
- Ar esi patenkinta savo pomėgiais?
 - taip; ne
- Ar esi patenkinta savo gyvenimu?
 - taip ; ne

31. Pirmas seksualinio pobūdžio kontaktas?

- lytinis aktas;
- išžaginimas;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

32. Kiek Jums buvo metų, kai tai įvyko? _____

33. Su kuo tai patyrėte?

- Su šeimos nariu (tėvas, brolis);
- artimu giminaičiu;
- draugu, mylimuoju;
- sutuoktiniu;
- atsitiktiniu partneriu;
- nepažįstamu asmeniu;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

34. Ar esate dariusi abortą?

- Ne
- Jei taip, kiek kartų _____ (tinkamą įrašyti).

35. Ar turite žalingų įpročių?

- Rūkau;
- vartoju alkoholį;
- vartoju narkotikus;
- neturiu žalingų įpročių.

36. Jei vartojate narkotikus, pasakykite, kas buvo pirmiau:

- pirmiausiai pradėjote verstis prostitucija, po to ėmėte vartoti narkotikus;
- narkotikus jau vartojau, kai pradėjau verstis prostitucija;
- tuo pačiu laiku pradėjau verstis prostitucija ir vartoti narkotikus;
- kita _____ (tinkamą įrašyti).

37. Ar Jūsų artimieji žino kuo Jūs verčiatės?

- taip;
- ne;
- numano.

Dėkojame už sugaištą laiką.